

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Kandidatuppsats 15 hp | Ämne Retorik | Vårterminen 2013
Retorikkonsultprogrammet

Hen - terrorist eller frihetskämpe?

– en retorisk argumentationsanalys av *hen*-
debatten i svensk storstadspress

Av: Åsa Holmqvist
Handledare: Maria Dahlin

ABSTRACT:

Title: *Hen* - terrorist or freedom fighter?
A rhetorical argumetation analyzis of the *hen*-debate in Swedish metropolitan press

Author: Åsa Holmqvist

Supervisor: Maria Dahlin

Date: 2013-06-04

Summary: When Fredrik Reinfeldt during the TV4 broadcasting of the Ice hockey World Cup final in 2013 was titled Prime Minister instead of State minister it caused a twitter storm. Denominantions are important to us because they are so closely tied to our identity. We may even get upset on behalf of others. A language reform concerning personal pronouns therefore affect many. The gender-neutral pronoun *hen* received much media attention in 2012. Emotions ran high among both proponents and opponents who shared their opinions on various forums.

In this study, seven debate articles that appeared in Swedish metropolitan press in 2012 are being analyzed from a rhetorical perspective. The intention is to investigate whether the debate is being conducted around the same topos, if misleading arguments occur, and to understand if proponents and opponents are trying to persuade each other and readers of their opinion. The result shows that the arguments often revolve around the same topos, but rests on such different values that a comprehension between the parties does not seem likely in the current situation.

Keyword: gender-neutral pronoun, *hen*, topos, gender, child rearing, language view, misleading argumentation

INNEHÅLL:

1. Inledning.....	5
1.1 Hens ursprung och bakgrund.....	6
1.2 Tidigare forskning.....	7
1.3 Syfte.....	9
1.4 Frågeställning.....	10
2. Teoretisk referensram.....	11
2.1 Feministisk språkvetenskap.....	11
2.2 Topos.....	13
2.3 Entymem, underförståddheter och bedräglig argumentation.....	14
3. Metod och material.....	18
3.1 Metod.....	18
3.1.1 Reflektion över metod.....	18
3.2 Material.....	19
3.2.1 Reflektion över materialavgränsning.....	20
4. Analys.....	21
4.1 ”Det behövs ett nytt ord i svenskan” - Artikel 1a).....	21
4.1.1 Konkluderande kommentar.....	23
4.2 ”Äntligen dags för hen” - Artikel 2a).....	23
4.2.1 Konkluderande kommentar.....	24
4.3 ”Eget språkbruk kan inte påtvingas andra” - Artikel 1b).....	25
4.3.1 Konkluderande kommentar.....	26
4.4 ”Sluta ljuga för barnen - skrota begreppet ‘hen’” - Artikel 2b).....	26
4.4.1 Konkluderande kommentar.....	29
4.5 ”Genuspedagogiken ökar barnens frihet” - Artikel 3a).....	29
4.5.1 Konkluderande kommentar.....	30

4.6 ”Genus på minussidan. Hen ger inte språket den nyansrikedom det förtjänar” - Artikel 3b).....	31
4.6.1 Konkluderande kommentar	32
4.7 ”GENUSFRÅGOR I heltäckande hudfärgad kroppsstrumpa?” - Artikel 4b)	33
4.7.1 Konkluderande kommentar	34
5. Diskussion	35
5.1 Noder för enighet och oenighet	35
5.2 Avslutande reflektion.....	37
5.3 Benämningars makt	37
5.4 Förslag på framtida forskning.....	38
Bilaga 1a)	39
Bilaga 2a)	41
Bilaga 3a)	43
Bilaga 1b).....	44
Bilaga 2b)	45
Bilaga 3b).....	47
Bilaga 4b).....	49
Källförteckning.....	50

1. Inledning

I detta kapitel kommer jag att diskutera bakgrund till uppsatsen och varför ämnet intresserar mig. Jag kommer även ta upp pronomenet *hens* ursprung så som det är känt. Längre fram i kapitlet diskuteras tidigare forskning inom ämnet. Kapitlet avslutas med uppsatsen syfte och frågeställningar.

Språkreformer och språkförändringar är något som skapar debatt och som ofta diskuteras under långa perioder. Det kan upplevas som ens identitet påverkas och det är därför naturligt att ifrågasätta och debattera förändringar.

Hen är ett ord som väcker många starka åsikter, både bland förespråkare och motståndare. Att språk, och även enskilda ord, påverkar oss märks på många olika sätt. En vanligt exempel är huruvida man beskriver en person som terrorist eller frihetskämpe. De två olika denotationerna konnoterar diametralt olika värderingar, politiska uppfattningar och kanske till och med uppmaningar.

Förändringen i svenskan från *du*-tilltal till *ni*-tilltal under 60-talet gick snabbt och förhållandevis enkelt. Jämförelsen med *hen* kanske haltar, en betydande skillnad är sannolikt att *ni*-tilltalet var illa omtyckt och *du*-tilltalet därför välkomnades brett i samhället. Att båda dessa pronominalförändringar har politiska och doxologiska innebörder tål att tänkas på.

Pronomenet *hen* fick mycket massmedial uppmärksamhet i samband med att barnboken *Kivi och monsterhunden* av Jesper Lundqvist släpptes i slutet av januari 2012. I boken betecknas alla aktörer *hen*, det specificeras alltså inte om de är av manligt eller kvinnligt kön. Boklanseringen föranledde en mängd artiklar, reportage, blogginlägg och bloggkommentarer, samt diskussioner på internet, tv och i tryck press om pronomenet *hen*. Det som fängade mitt intresse var de väldigt starka känslor som verkade förekomma hos många debattörer. Känslor av ilska, besvikelse, uppgivenhet och överlägsenhet som verkade ha sitt ursprung i att många såg användandet av pronomenet *hen* som ett personligt påhopp. Antingen för att man inte vill bli kallad *hen* eller för att det är just det man vill.

Pronomenet *hen* används idag i flera betydelser. De vanligaste användningarna är (utan inbördes ordning):

- 1) av personer som väljer att inte identifiera sig som man eller kvinna, vissa så kallade queerpersoner
- 2) som ett könsneutralt personligt pronomen¹ för att undvika att skriva ut både hon och han, eller för att undvika att använda omskrivningar
- 3) när könet på personen är okänt
- 4) som en markering i jämställdhetsdebatten

Min personliga uppfattning är att *hen* är ett bra, funktionellt alternativ i texter där specificering av kön är irrelevant. Att undvika att belysa könstillhörighet i allmän information, t.ex. på en kommuns hemsida eller i viss produktinformation, tror jag kan hjälpa till att skapa en inkluderande diskurs och förhoppningsvis minska fördomar som exempelvis att vissa yrkesroller (och därmed status) är knutet till ett visst kön.

Jag kommer genomgående i uppsatsen att använda pronomenet *hen* för personer jag inte känner till könet på. När jag använder pronomenet *hen* som ett begrepp kommer det vara kursiverat.

1.1 Hens ursprung och bakgrund

Pronomenet *hens* ursprung är inte helt fastställt. Varifrån ordet kommer finns det flera teorier om. En möjlig förklaring är att det är en svensk översättning av finskans *hän*. I finskan används inte könsspecifika pronomen, utan svenskans pronomen *hon* och *han* översätts båda med *hän*.

I Sverige anses *hen* först ha föreslagits som ett könsneutralt pronomen 1966 av Rolf Dunås i *Uppsala Nya Tidning* (Lindgren 2007:239). *Hen* fick då ingen genomslagskraft, men har emellanåt dykt upp som förslaget könsneutralt pronomen tillsammans med andra varianter som *hin*, *hän*, *haon*, *hoan*, *hn* och *h* (Lindgren 2007:240).

I maj 2013 ändrade Språkrådet sina rekommendationer angående pronomenet *hen*. De avråder inte längre från användandet av *hen*, men uppmanar användare att överväga i vilka kontexter ordet är passande eftersom det kan riskera att dra fokus från sakinnehållet eller orsaka irritation hos mottagare. Språkrådet verkar dock tro att ordet kommer att vinna mark;

¹ med könsneutralt pronomen menas pronomen som inte anger kön. Med könsspecifikt pronomen menas pronomen som *hon* och *han*

Om *hen* bör användas eller inte måste avgöras med hänsyn till sammanhanget. *Hen* i sig är ett könsneutralt ord som inte innebär några språkliga hinder, men som ibland väcker irritation hos vissa språkbrukare. Om man skriver till mottagare där risken att *hen* kommer att irritera i vad skribenten bedömer som alltför stor utsträckning, så kan andra könsneutrala strategier väljas för att inte ta för mycket fokus från innehållet i texten. Men i många sammanhang fungerar det utmärkt att använda *hen*, och eftersom utvecklingen går snabbt så blir de sammanhangen alltfler i takt med att användningen ökar. (www.språkrådet.se/16336)

Pronomenet *hen* anammades tidigt inom queerrörelsen som en benämning på personer som inte identifierar sig som *han* eller *hon* (Milles 2011:27). Detta kan ha påverkat den hotande effekt som vissa anser ordet ha idag.

1.2 Tidigare forskning

Då debatten är förhållandevis ny finns inte så mycket tidigare svensk forskning gjord på pronomenet *hens* betydelse i olika sammanhang. Det har främst skrivits c-uppsatser ur ett lingvistiskt, queerfeministiskt eller pedagogiskt perspektiv. En sökning på orden *hen* och *pronomen* på www.diva-portal.org ger fem träffar, alla c-uppsatser, ingen avhandling.

En uppsats skrevs 2010 av Anneli Henriksson och heter *Normativt uppror? Bruket av och attityder till hen som könsneutralt pronomen*. Uppsatsens syfte är att kartlägga bruket, användningsområden och attityderna till *hen* som könsneutralt pronomen. Genom en enkätundersökning analyserades om studenter i genusvetenskap och svenska har olika inställning till pronomenet *hen*. Även en bruksundersökning av bloggar och tryckta texter genomfördes. Enligt uppsatsens resultatet har de olika studenterna olika attityder till *hen*. Pronomenet visar sig framförallt fylla en funktion när man problematiserar genus eller enskilda individers könsidentitet.

En annan uppsats, *Hen - ett könsneutralt pronomen på väg in i allmänspråket?: En studie av funktionen och spridningen av ordet hen i bloggar och tidningstexter* är publicerad 2013 och är skriven av Klara Bertils. Syftet med uppsatsen är att undersöka om pronomenet *hen* förekommer i fler kontexter än feministisk eller hbtq-relaterad verksamhet. Bertils undersöker också betydelser och funktioner för ordet *hen*. Teoridelen som uppsatsen baseras på behandlar feministisk språk teori och språkvårdsteori, främst enligt Cameron (1992) och Pauwels (1998; 2003). Uppsatsens material består av 100 bloggtexter och 100 tidningstexter som publicerades under hösten 2012. I materialet analyserades användningen av *hen* utifrån morfosyntaktiska,

funktionella och kontextuella perspektiv. Studiens resultat visar att *hen* i första hand används som personligt könsneutralt pronomen för både generisk och unik referens samt för personer med en problematiserad könsidentitet. Enligt uppsatsen kan *hen* även fungera personifierande för djur, väsen och inanimata, samt användas i överförd betydelse för att beteckna könsneutralitet eller genusmedvetenhet. Studien visar också att *hen* används i tidningstexter och bloggar som inte har en uttalat feministisk och politisk kontext. Skribenten tolkar detta som att *hen* börjar användas mer neutralt och allmänspråkligt, att den politiska laddningen håller på att försvagas.

En tredje uppsats som är nära den här uppsatsen i syfte är Linda Permats och Anneli Friis uppsats *Han, hon, höna?: En kvantitativ studie om attityder till det könsneutrala personliga pronomenet hen*, som skrevs under höstterminen 2012. Uppsatsen undersöker inställningen hos användare av ett stort, svenskt internetforums till pronomenet *hen*. Material till undersökningen införskaffades genom en internetbaserad enkät som cirka 150 personer besvarade. Enkätens resultat analyserades med utgångspunkt i Hirdmans och Butlers respektive genusteorier. Svaren på enkätens slutna frågor analyserades med hjälp av statistikprogrammet SPSS. De öppna frågorna bearbetades genom en tematisk analys. Enligt uppsatsen visar resultatet starkt polariserade åsikter runt *hen*, ungefär lika många personer var för användandet av pronomenet som emot. Bland motståndarna av *hen* uppfattar de flesta att ordets syfte är att skapa ett könslöst samhälle. Förespråkarna däremot ser *hen* ett komplement till *hon* och *han*. Permats och Friis resultat visar även ett visst samband mellan individens attityd till *hen* och dennes syn på kön och genus.

De andra två uppsatserna är skriva inom teman som jag anser varken överlappar eller är behjälpliga för denna uppsats skrivande.

Daniel Wojahn har skrivit en artikel som kommer att publiceras under våren 2013: *De personliga pronomens makt. En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer*. Den är en del av en kommande avhandling om ett konstruktivistiskt perspektiv på språkbenämningar. Wojahn gjorde 2008 en perceptionsstudie av vilka associationer, som han kallar *konceptualiseringar*, som de svenska pronomen *hon*, *han* och *den* i olika kombinationer framkallar hos respondenter av enkät. Enkäten kompletterades vintern 2011/2012 med benämningen *hen*. Undersökningen genomfördes på hundrafemtio personer som fick läsa en text där pronomen förekom vid tre olika tillfällen. Texten är en informationstext om hur mobilanvändare kan undvika strålning från mobilen genom att använda handsfree eller

mobiltelefonens högtalarfunktion. Testgruppen delades upp i sex grupper som fick läsa varsin text där olika pronomen användes; *han*, *han eller hon*, *hon eller han*, *han/hon*, *den* eller *hen*. Respondenterna fick sedan kommentera hur de uppfattat texten. Wojahn föreslog i instruktionerna att de exempelvis kunde indikera ”yrke, kön, ålder etc.” (2013:5). Dessa exempel gavs för att respondenterna inte skulle förstå att enkäten handlade om en undersökning om pronomen. Resultatet visar tydligt att texterna med pronomenet *han* som ett icke-genusspecificerad person gav övervägande konceptualiseringar om att texten handlade om en manlig person, 77,8%. (2013:8) De respondenter som fick läsa texter med andra pronomen konceptualiserade en manlig person i följande grad: *han eller hon* (41,7 %), *han/hon* (40,9 %), *den* (36,0 %), *hon eller han* (28,0 %) och *hen* (4,0 %) (ibid). Övriga respondenter konceptualiserade inte nödvändigtvis en kvinna, utan vissa angav att de inte tänkte på någon genusspecificerad person överhuvudtaget.

Förutom den låga procenten av konceptualiseringar av en manlig person, utmärkte sig respondenterna som fick texten med pronomenet *hen* såtillvida att de var de enda som angav en annan möjlig genusidentitet än manlig eller kvinnlig. Det var också denna version som framkallade flest explicita kommentarer. Wojahns slutsats av detta är att pronomenet *hen* ”väcker följaktligen hos de flesta läsare en metaspråklig medvetenhet, något som säkerligen beror på att *hen* utgör ett nyskapat och normkritiskt pronomen.” (2013:9).

Att döma av debattartiklar, bloggar och kommentarer i media är ordet *hen* hotande, förvirrande och påverkar vår verklighetsuppfattning i både positiv och negativ riktning. Inlägg i *hen*-debatten tycks peka på att den egna identiteten eller integriteten hotas av att bli kallad eller ”sammanföst” i ett generiskt *hen*. Vissa skribenter tror på ett ontologiskt, binärt könssystem och ett upprätthållande av den maskulina normen. Andra talar om förhoppningar att *hen* kommer revolutionera jämställdhetsdebatten i Sverige och göra barn lyckligare genom friare uttryck. Ett annat vanligt argument bland förespråkarna är att *hen* är en ny språkmöjlighet.

1.3 Syfte

Ordet *hen* har en stark, retorisk kraft eftersom det påverkar mottagaren och kan ännu inte användas neutralt i svenska språket utan att upplevas som markerat. För vissa kan ordet anses vara så störande, och kanske till och med stötande, att sakfrågan i en text eller diskussion förbises. Anna-Karin Karlsson, professor i modern svenska, uttalade sig den 6 februari 2012 i

Svenska Dagbladets Språkspalten: ”Samtidigt som *hen* är mest könsneutralt uppfattas det ofta som markerat och är alltså inte kommunikativt neutralt. Men detta kan mycket väl förändras, beroende på vilka som använder det och hur.”

Syftet med uppsatsen är att ur ett retoriskt perspektiv undersöka vad pronomenet *hen* representerar hos de två sidorna i debatten. Det kommer jag att göra genom att analysera vilka topos och underförståddheter som förekommer, samt om man använder sig av vilseledande argumentation. För att undersöka detta kommer jag att analysera ett antal debattartiklar publicerade under 2012. Min förhoppning med analyserna är att de ska kasta ljus på hur eller om debatten tillåter läsare att bilda sig en egen uppfattning i frågan eller om de olika parterna endast vill framhålla sin ståndpunkt. En ärlig och bred debatt kan hjälpa oss språkbrukare att ta ställning till om pronomenet *hen* ska etableras i det svenska språket eller inte.

1.4 Frågeställning

Vilken slags argumentation är det som förs, vilka värden och vilken doxa återspeglas i argumentationen? Förekommer underförståddheter och/eller bedräglig argumentation? Försöker förespråkare och motståndare få förståelse för sin ståndpunkt och övertyga varandra och läsare, eller är de tänkta mottagarna de som redan har valt sida?

2. Teoretisk referensram

I detta kapitel redogörs för de teoretiska bakgrunder jag tar spjörn emot under analysarbetet. Vissa av teorierna är mer uttalade i analys- och diskussionsdelen än andra, men de ligger alla till grund för min studie. Kapitlet består av tre delar som vardera behandlar feministisk språkvetenskap, topos, samt entymem, underförståddheter och bedräglig argumentation.

2.1 Feministisk språkvetenskap

Att skriva om *hen* utan ett genusperspektiv är så gott som omöjligt. Ordet *hen* har en stark koppling till feminismen på grund av dess syfte att inte precisera kön. Att använda pronomenet *hen* blir därför i en viss mån att ta en politisk ställning.

Idag har många språkforskare en konstruktivistisk syn på språk. Det innebär att man anser att ord skapar verkligheten, med språket gör man något (Edlund, Erson och Milles 2007:41). Exempelvis skapar man förväntningar på könsroller genom att säga att vissa egenskaper är typiskt kvinnliga eller manliga. Motsatsen är att ha en strukturalistisk språksyn. Man anser då att språket speglar verkligheten, istället för att påverka eller skapa den. Benämningen av ett begrepp eller en företeelse är godtycklig och styrs av underliggande strukturer, det kollektiva språkbruket. (Brügger & Vigsø 2004:27).

Beroende på vilken språksyn en person har ser man också på språkets samband med identitet och könsroller på olika sätt. Ett tydligt exempel på de två synsätten finns i boken *Sociolingvistik* (Sundgren red. 2007:157):

Identiteten påverkar språkbruket

Identitet ----> Språkbruk, språkhandlingar

De språkhandlingar man utför påverkar identiteten (performativitet)

Språkbruk, språkhandlingar ----> identitet

I den här uppsatsen har jag valt att se det första synsättet som en person med en strukturalistisk språksyn, medan det andra synsättet motsvarar en konstruktivistisk språksyn.

Att ha en feministisk, konstruktivistisk språksyn innebär att se språkbruket som något som formar vår identitet och vårt kulturella kön, genus. Det påverkar, och därmed i viss mån

tillåter, hur kvinnor och män tar del av samhället i olika utsträckning inom olika områden. Den maskulina norm som anses finnas i samhället befästs genom språket, till exempel när *han* är det pronomen som används för att beteckna en icke-genusspecificerad person. Att de flesta personer som läser texter med pronomenet *han* också tänker sig en manlig person bevisar Daniel Wojahn i sin artikel som redovisas i inledningskapitlet. Med detta synsätt skulle *hen* kunna hjälpa till att minska fördomar kring exempelvis yrkesroller i samhället. Att många tänker på ett specifikt kön kopplat till ett visst yrke tydliggörs genom en historia som ofta berättas för att synliggöra just dessa fördomar:

En pappa och hans son är med om en svår bilolycka. Pappan omkommer omedelbart och sonen skadas allvarligt. En ambulans hämtar upp sonen och kör honom till stadens sjukhus. När sonen kommer in i operationsrummet utbrister kirurgen ”Jag kan inte operera på den här patienten, det är ju min son!”.

Första gången man hör gåtan lyckas man kanske inte lösa den. Pappan är ju död, vem är då kirurgen? Svaret är naturligtvis att det är mamman som är kirurgen, men yrket kirurg associeras så starkt som ett manligt yrke att vi först inte kan tänka oss en kvinna i den rollen. Förändringar inom språkbruket kan på så sätt påverka vem vi föreställer oss i vissa givna roller. I takt med att fler och fler kvinnor tog plats i riksdagen blev ordet ”riksdagsman” otydligt och många kvinnor ville ha en mer könsneutral beteckning. Numera är det vanligt att istället använda ordet riksdagsledamot.

Den amerikanska retorikprofessorn Judith Butler hävdar att genus konstrueras genom sociala och språkliga praktiker. Det är alltså sociala konstruktioner och normer som vi främst påverkas av när vi formar vår könsroll. Butler problematiserar dock frågan ytterligare genom sitt påstående att ”Redan själva frågan vad som kan betecknas som ‘genus’ tyder emellertid på förekomsten av en genomgripande normativ maktutövning” (1999:34). Den manliga normen förstärks på så sätt genom en definition av genus.

Butler anser att den rådande binärt strukturerade könsordningen fastställs i en förhärskande kulturell diskurs (1999:59). Man kan se på begreppet *genus* som en faktor eller en dimension när det handlar om exempelvis en samhällsanalys, eller ”som ett biologiskt, språkligt och/eller kulturellt ‘skiljemärke’ när det handlar om enskilda personer” (1999:59). Om det anses vara ett ”skiljemärke” står det ju genus i motsatt relation till något annat. Att tänka i dessa banor

när debattartiklarna analyseras kan hjälpa till att förstå ur vilket perspektiv skribenterna använder sig av ordet *hen* och hur det påverkar deras position.

2.2 Topos

Topos är de ”gemensamma platser” där vi kan finna argument för eller emot en fråga. För att kunna finna relevanta argument kring ett fenomen eller en företeelse krävs att vår doxa delar gemensamma axiomer. För att exempelvis diskutera jämställdhet gäller att båda parter är överens om axiomet ”alla människors lika värde” (Kjeldsen 2008:161). Därmed inte sagt att de två parterna ser på axiomet ”alla människors lika värde” på samma sätt, det är här retorikens påverkande kraft kommer in i bilden, att hitta de argument som övertygar.

Argumenten står alltså att finna i de gemensamma grundvalarna. Person A anser exempelvis att axiomet ”alla människors lika värde” betyder att kvinnor och män kan vara lika kapabla kan utföra samma arbeten. Både kvinnor och män kan arbeta som exempelvis brandbekämpare och förskolelärare. Person B anser att detta inte är möjligt på grund av biologiska skillnader, men vill att de olika yrkena istället ska värderas lika, både ur ett status- och löneperspektiv. Axiomet ”alla människors lika värde” är därmed gemensamt, men de två parterna använder olika argument för att övertyga varandra om respektive ståndpunkt.

Topos är ofta starkt kulturellt och ideologiskt betingade och grundade i vår doxa och våra normer. När vi argumenterar om ämnen och upplever det som att vi inte kan komma överens, eller kanske inte ens förstår den andra partens argument, kan det bero på att vi tar stöd i olika topos, det vill säga vi använder argument ur olika uttalade grundantaganden.

Pontoppidan, Gabrielsen och Jønch-Clausen har skrivit en artikel som heter *Topik, Et retorisk bidrag til den kritiske journalistik* (2010) som handlar om hur topos kan användas strategiskt för att perspektivisera och vinkla argumentation. Författarna har en lista på åtta topos som kan användas för att finna argument och vinkla, eller rama in, en diskussion inom det perspektiv som är mest fördelaktigt för parten (2010:51). Exempelvis kan ämnet *videoövervakning av offentliga rum* diskuteras ur ett samhälleligt och individuellt perspektiv. Vilka konsekvenser har videoövervakning på samhället generellt eller på enskilda personer? Det kan diskuteras ur ett ekonomiskt perspektiv; vilka kostnader innebär brott som begås på grund av avsaknad av videoövervakning? Det kan diskuteras ur ett estetiskt perspektiv; hur påverkar kameror utsmyckningen av offentliga rum? (2010:52). Den part som sätter ramarna för argumentationen har ofta en fördel av att den kan sitt område och har lätt för att finna

argument. Att rama in en diskussion inom ett visst topos kan ibland fungera bedrägligt genom att argumentationen som parten för endast berör ett visst perspektiv. En skicklig debattör kan på så sätt försöka dölja andra möjligheter genom att vinkla diskussionen mot ett specifikt perspektiv.

Maria Wolrath Söderberg har skrivit en avhandling om *topos*. Topos är, enligt Wolrath Söderberg, de diskursiva verktyg kring vilka en kommunikation förs i form av *diskussionspunkter*, *diskussionsgrunder* och *diskussionsoperationer* (Wolrath Söderberg 2012:111). I den här uppsatsen diskuteras exempelvis diskussionspunkten *hen*. Denna diskussionspunkt är en nod för enighet eller oenighet. De olika parternas argument tar spjörn mot olika diskussionsgrunder, exempelvis synen på och betydelsen av könsroller (ibid 2012:111). Enligt Wolrath Söderberg fungerar diskussionsgrunder ”som verktyg för urskiljning och perspektivering” (2012:117). Liknelser, jämförelser och påstådda konsekvenser är de diskussionsoperationer som debattörerna gör för att övertyga (ibid 2012:112). Diskussionsoperationerna är ”verktyg som hjälper oss att bland annat bygga samband och dra slutsatser” (2012:118). Av ovan förda resonemang drar jag slutsatsen att diskussionspunkter är det övergripande ämne som debatten eller diskussionen handlar om, diskussionsgrunder är de axiomer eller värderingar ur vilka argumenten hämtas och diskussionsoperationer är bland annat retoriska stilfigurer som används och genom vilka slutsatser kan dras.

Att undersöka vilka topos, diskursiva verktyg, som används i debatten kring *hen* kan visa hur motståndare och förespråkare positionerar sig med sina respektive åsikter. Att analysera topos kan även hjälpa till att undersöka vilka grundantaganden debattörerna gör, om motståndare och förespråkare tar spjörn mot olika diskussionsgrunder.

2.3 Entymem, underförståddheter och bedräglig argumentation

En viktig skillnad mellan logisk slutledning och retorisk argumentation är att retorisk argumentation inte nödvändigtvis behöver bestå av logiska konsekvenser då dess syfte är att övertyga snarare än att vetenskapligt bevisa. Detta är tydligt i debatter då argumenten ofta innehåller premisser som är uttalade, underförstådda eller till och med bedrägliga. Enligt Jens E. Kjeldsen är det avgörande i sammanhanget att ”retorisk argumentation skiljer sig från den logiska genom att inte ha samma krav på korrekt logisk form och giltighet. Det viktiga för retoriska argument är inte om de är logiskt giltiga, utan om de är övertygande för

mottagarna” (2008:182). En logisk slutledning består av en översats, en undersats och en slutsats, exempelvis:

- Översats: Alla människor är dödliga
- Undersats: Sokrates är en människa
- Slutsats: Sokrates är dödlig

Vi kan omöjligen förneka slutsatsen om vi accepterar de ovanstående premisserna. Inom logiken, som rör det sanningsenliga, kallas detta för en syllogism. Inom retoriken, som behandlar det sannolika (i motsats till det absolut sanna), används istället entymem. Ett entymemiskt argument innehåller uttalade eller underförstådda premisser och är kontextberoende. Entymem är de argument vi oftast använder i vardagen. Att uttala alla premisser i alla situationer skulle vara ohållbart och troligen uppfattas som förödande tråkigt. Ett exempel på ett entymemiskt argument är när person A säger ”Men jag diskade igår”. Översatsen ”Man ska turas om att diska” och slutsatsen ”därför är det inte min tur att diska idag” är underförstådda i argumentet. Aristoteles skriver i *Retoriken*:

Därför är det nödvändigt att entymemet och exemplet angår det som oftast kan vara på mer än ett sätt - exemplet är en induktion, entymemet en syllogism - och utgår från få premisser, ofta färre än den ursprungliga syllogismen. Om någon av premisserna är känd, bör man inte heller nämna den. Åhöraren underförstår den själv. Exempelvis det att Dorieus segrade i en kranstävling: det räcker att säga att han segrade i de olympiska spelen; att de olympiska spelen är en kranstävling behövs inte tilläggas. Det vet ju alla. (2012:1357a, 13)

Det finns många olika definitioner av entymem. I den här uppsatsen används den definition som Anders Sigrell skriver i sin avhandling *Övertyga mellan raderna*. Anledningen att jag har valt att inkludera kommande citat, även om det ligger nära Aristoteles som det baseras på, är att Sigrell explicitgör entymemets kontextberoende karaktär:

För att vara mer specifik, jag tar fasta på Aristoteles uppfattning om att entymem enbart handlar om deduktiv argumentation. Jag kommer alltså i det följande att använda termen entymem i betydelsen ett argument som försöker övertyga enligt ett deduktivt mönster, ett argument med ett eller flera centrala led underförstådda. Det som underförstås kan vara någon av premisserna, konklusionen, stöd för någon annan premiss, eller en implikatur (d.v.s. den logiska följden av argumentet i en specifik

situation, som kan skilja sig från argumentets formella konklusion och därmed blir kontextberoende för att kunna explicitgöras). (2001:295)

Flera av de retoriska stilfigurerna kan räknas till entymemiska argument. Exempelvis kan en reklambild med typiska italienska produkter och texten ”La Bella Italia” fungera övertygande för att boka en resa till Rom utan ett explicit argument om varför. Det är underförstått att besökaren kommer få uppleva en underbar tid. Bilden och orden innehåller en implicit budskapsförmedling. Vilka retoriska stilfigurer som kan kategoriseras som entymemiska tvistar forskare om. Även i denna fråga kommer jag hålla mig till samma uppdelning som Anders Sigrell. Han anser att *troperna*, exempelvis metaforen, metonymen, hyperbolen, litotesen och ironin som skapar ett bildligt uttryck, en vändning eller förändring inom argumentet, kan kategoriseras som entymemiska. De retoriska *figurer* som handlar om språkets rytm, klang och syntaktiska mönster, exempelvis anaforen, allitterationen, pleonasmen och kiasmen, kategoriseras däremot inte som entymemiska (2001:188).

Det underförstådda är omständigheter som påverkar kommunikationen på andra sätt än genom de uttalade orden. Att underförstå är enligt SAOL ”mena, men inte utsäga” (2006:1022). I talande form kan det vara tonläge, kroppsspråk och ansiktsuttryck. Exempelvis kan ironi lätt missförstås i texter, men blir tydligare i verbal kommunikation eftersom underförståddheterna kan explicitgöras genom kroppsspråk och intonation. I textuell kommunikation handlar underförståddheter ofta om outtalade värderingar som läsare förutsätts ha gemensamt med skribenten, entymem som presenteras som så självklara att man inte reflekterar över dem. Underförståddheter är å ena sidan effektiva påverkansmedel eftersom mottagaren känner igen sig i argumenten och därför får lätt att hålla med avsändaren. Å andra sidan kan användandet av många entymemiska, underförstådda argument, i till exempel debattartiklar, uppfattas som om skribenten vänder sig till personer som redan är av samma åsikt. Debattartikeln får då inte lika stark, persuasiv kraft och övertygar inte till förändring eftersom mottagarens och avsändarens ståndpunkter står alltför långt ifrån varandra. Läsaren kanske inte känner sig som en mottagare av debattartikeln.

I många debatter förekommer bedräglig argumentation. Parterna försöker på olika sätt övertyga varandra genom att använda argumentativa grepp som inte är beviskraftiga. Argumentet kan ändå ofta uppfattas som giltigt, men saknar hållbarhet och/eller relevans för det debatterande ämnet. Att exempelvis undvika att bemöta motståndarens argument eller att

rama in diskussionen till ett visst område kan i vissa kontexter bli bedrägligt eftersom mottagarna inte får tillgång till all information eller alla argument för att kunna ta ställning i frågan. Vissa former av propaganda kan vara bedräglig argumentation om verklighetsförfalskning och försök att dölja risker eller möjligheter förekommer (Petersson 2009:18-23).

En form av bedräglig argumentation är fallasier, argumentativa grepp som används för att övertyga på ett manipulerande sätt. Det är viktigt att påpeka att fallasier inte alltid används medvetet, de är vanligt förekommande och inte alltid lätta att uppmärksamma. Därför kan även en debattör i all välmening oavsiktligt använda argument som teoretiskt skulle klassificeras som fallasier. Om ett argument kan anses vara bedrägligt är knutet till kontexten. Ett argument kan i en situation vara giltigt, men samtidigt uppfattas som manipulerande i en annan situation (Sigrell, 2001:119). En fallasi kan vara att tillskriva motparten en åsikt de inte uttryckt. En part i en debatt säger till exempel ”Jag har i alla fall aldrig tagit droger” för att skapa en misstanke om att den andra parten gjort detta. En annan vanlig fallasi är att göra logiska felslut. Ett klassiskt exempel på denna fallasi är: ”Om det regnar så blir gatorna våta. Gatorna är våta, alltså regnar det. Det giltiga slutsatsen är ”Om det regnar så blir gatorna våta. Det regnar, alltså är gatorna våta”. Detta eftersom gatorna kan bli våta av andra orsaker än regn (Sigrell, 2001:142).²

I den här uppsatsen kategoriserar jag fallasier som underförståddheter eller implicit budskapsförmedling med en bedräglig effekt på debatten eftersom de verkar genom att dra bort uppmärksamheten från sakfrågan. Effekten blir att mottagaren tappar fokus och diskussionen riskerar att urarta i en attack-försvar-situation.

Ovan genomgång visar att entymem, underförståddheter och bedräglig argumentation kan vara olika sidor av samma mynt beroende på kontexten. Entymem ligger till grund för en retorisk diskussion och jag kommer därför inte analysera debattartiklarnas entymem uttryckligen. Dock är det viktigt att identifiera entymemen för att upptäcka och analysera tillfällena då skribenterna använder sig av underförståddheter och bedräglig argumentation.

² För exempel på fler fallasier, se t.ex. Björnsson m.fl (2009:143-153) och Sigrell (2001:119-152)

3. Metod och material

I kommande kapitel förklaras den metod jag använt när jag analyserat debattartiklarna. Jag gör också en genomgång av vilka artiklar som analyserats, samt hur avgränsningen till dessa artiklar gjorts. I kapitlet problematiserar jag även hur andra resultat kunnat nås genom andra metoder och annat materialurval.

3.1 Metod

Jag har genom närläsning av de olika artiklarna i ett första steg undersökt vilka topos - diskussionspunkter, diskussionsgrunder och diskussionsoperationer - som förekommer i de respektive artiklarna. En grundförutsättning, som jag tar upp i materialkapitlet, är dock att den övergripande diskussionspunkten i varje artikel är *hen*.

I ett andra steg har jag undersökt om det finns underförstådda och outtalade premisser till topos. Vissa outtalade premisser har jag tolkat som retoriska entymem, medan andra konstaterades vara underförståddheter i någon form. I ett tredje steg undersöktes hur de outtalade premisserna eller underförståddheterna kunde tolkas av mottagarna för att ta reda på vad det var för budskap som skribenterna, medvetet eller omedvetet, lät ingå i argumenten. Slutligen har jag valt att analysera vilka argument som kan kategoriseras som bedräglig argumentation, vissa i form av fallasier.

Den feministiska språkvetenskapen har fungerat som en underliggande förståelsegrund för alla analyserna.

3.1.1 Reflektion över metod

En retorisk analys innebär alltid i någon mån tolkningar och tolkningar är per definition subjektiva och personliga. Detta innebär att en analys genomförd person A inte kommer få exakt samma resultat som person Bs analys. Tolkningarna är beroende av personernas värdegrunder, doxa, erfarenheter och vad den person som genomför analysen tillskriver relevans. En annan metod, och andra teoretiska och metodologiska infallsvinklar på artiklarna, hade också gett ett annat resultat och synliggjort andra aspekter av debatten. Jag hoppas dock att denna uppsats kan ses som en del av kartläggningen av *hen*-debatten och ge några nya insikter i de argument som är vanligt förekommande.

3.2 Material

I uppsatsen undersöks ett antal debattartiklar införda i svensk press. En grundlig sökning gjordes i Mediaarkivet på www.retriever.se. Där publiceras all tryckt svensk press i pdf-format samma dag som de införs i en fysisk tidning. Sökningen gjordes på ordet *hen* med avgränsningen ”tryckt storstadspress”. Debattartiklarna valdes ut utifrån följande kriterier:

- artikelns fokus ska vara pronomenet *hen*
- artikeln ska tydligt vara kategoriserad som ett debattinlägg
- artikeln ska vara införd under 2012
- skribenten ska inte vara anställd på tidningen eller dess webbsida

Avgränsningen har gjorts med utgångspunkten att ett så brett spektra av argumentationen i *hen*-debatten som möjligt ska kunna inkluderas i analysen. Anledningen att jag valt att analysera just debattartiklar är att argumentationen, och därtill valda strategier, blir tydliga och lämpar sig därmed för retorisk analys. Det är personer utanför tidningsredaktionen som publiceras och det är därför skribenternas åsikter som manifesteras i artiklarna. Trots det blir det en återspeglning på tidningens inställning och i viss mån normgivande då tidningsredaktionen beslutar vilka ståndpunkter som får utrymme. Debattartiklar lämnar också fler möjligheter än exempelvis ledarsidor för andra parter att skriva en replik.

Anledningen till den fjärde punkten i avgränsningen, *skribenten ska inte vara anställd på tidningen eller dess webbsida*, är att Dagens Nyheter har tagit ett policybeslut om att inte använda *hen* i nyhetsartiklar eller på ledarsidorna. Dessa delar av tidningen är visserligen inte inkluderade bland mina kriterier, men jag ville undvika risken att detta policybeslut har påverkat journalister i sitt skrivande. Dagens Nyheter tillåter dock pronomen *hen* i exempelvis reportage, eller om en intervjuperson uttryckligen vill bli tilltalad *hen*.

Artiklarna som analyseras är följande:

Förespråkare av användandet av *hen*:

Bilaga 1a) ”Det behövs ett nytt ord i svenska språket” Karin Milles, Karin Salmson och Marie Tomicic, införd 2012.01.20

Bilaga 2a) ”Äntligen dags för *hen*” Kristina Henkel, Nanna Salemark, Karin Salmson, införd 2012.01.26

Bilaga 3a) ”Genuspedagogiken ökar barnens frihet” Björn Lindgren och Thomas Martinsson, införd 2012.02.27

Motståndare mot användandet av hen:

Bilaga 1b) ”Eget språkbruk kan inte påtvingas andra” Jonas Kragnerth Bartholf, införd 2012.01.29.

Bilaga 2b) ”Sluta ljuga för barnen - skrota begreppet ‘hen’” John Järvenpää, införd 2012.02.24

Bilaga 3b) ”Genus på minussidan. Hen ger inte språket den nyansrikedom det förtjänar” Peter Landelius, införd 2012.03.07

Bilaga 4b) ”I heltäckande hudfärgad kroppsstrumpa?” Ida Isaksson, införd 2012.12.05

Att exempelvis Dagens Nyheter eller Expressen inte är representerade i materialurvalet betyder inte att pronomenet *hen* inte har diskuterats i tidningen eller på tidningens webbupplaga. Diskussionen har dock förts i andra delar av tidningarna, exempelvis ledarsidorna, eller så har debattartiklarna signerats av anställda journalister. Många inlägg om *hen* förekommer också på tidningarnas insändarsidor, men dessa är ofta så korta att jag inte ansett dem intressanta att analysera.

3.2.1 Reflektion över materialavgränsning

Ett problem med att analysera ett urval av debattartiklar är att det är jag som som stått för urvalet och det kan därför tänkas spegla min hypotes. Det är naturligtvis mycket möjligt, och troligt, att en undersökning gjord på ett annat urval hade kommit fram till ett annat resultat. Det kan också diskuteras hur urvalet har gjorts baserat på artiklarnas längd och skribenternas bakgrund. Vissa av skribenterna är akademiker med god kännedom och kunskap om den problematik som språket utgör, medan andra är lekpersoner som blivit upprörda av tidigare inlägg och därför valt att skriva en replik. I slutändan finns även tidningsredaktioners urval med som premiss för vilka artiklar som faktiskt publicerats. Jag bedömer dock att artiklarna är representativa och täcker de flesta argument som förekommer i debatten kring *hen*. Därför anser jag att materialet har god grund för en analys av *hen*-debattens argumentation. Debattartiklarna har publicerats och har därmed sannolikt nått en bred läsekrets.

4. Analys

I detta kapitel kommer jag att presentera analyser av debattartiklarna. Jag har valt att dela upp kapitlet så att jag redovisar varje artikel var för sig. Artiklarna analyseras i kronologisk ordning så att debattflödet lätt kan följas.

4.1 "Det behövs ett nytt ord i svenskan" - Artikel 1a)

Denna artikel kan anses vara startpunkten för debatten kring pronomenet *hen* i media under 2012. Artikeln publicerades i Svenska Dagbladet den 20 januari 2012 i samband med att barnboken *Kivi och monsterhunden* släpptes på den svenska marknaden. Artikeln är signerad av Karin Milles, docent i svenska och Karin Salmson och Marie Tomicic vid Olik förlag, det förlag som gav ut barnboken. Boken är den första barnboken som genomgående använder pronomenet *hen* för alla aktörer. Artikelförfattarna är för användandet av pronomenet *hen*.

Det är tydligt redan i inledningen av artikeln att skribenterna ger språk en stor betydelse för vår identitet och världsbild. Det är därför intressant att de använder en militärisk metafor som "artilleri av föreställningar om egenskaper" för att beskriva pronomenen *hon* och *han*. Metaforen för tankarna till krig, hot och försvar. Skribenterna kopplar alltså vissa uttalade egenskaper, som kan vara hotande eller som man behöver försvara sig mot, till respektive pronomen. Metaforen fungerar som en diskussionsoperation då den underförstått bygger samband mellan pronomen och egenskaper.

En viktig diskussionsgrund i debatten kring *hen* är könsroller och identifikation. Milles, Salmson och Tomicic skriver att "det upplevs som problematiskt när någon går utanför de förväntade könsrollerna..." De är däremot otydliga med vilka dessa personer som upplever det som problematiskt är, men troligen menas de personer som anser att *hen* inte är ett lämpligt pronomen att använda. Det kan tolkas som att artikelförfattarna uppfattar det som att två "läger" i frågan är etablerade.

Vidare skriver Milles, Salmson och Tomicic att pronomenet *han* idag fungerar som norm när vi inte känner till könet på en person vi talar om, i exempelvis lagtexter och barnböcker med könsneutrala aktörer. Som motstånd mot denna norm vill skribenterna föra in pronomenet *hen* i svenska språket. De har alltså en konstruktivistisk syn på språket, att språket skapar verkligheten, inte en strukturalistisk syn, att språket speglar verkligheten.

Nästa stycke i artikeln inleds med påståendet ”Vi menar att det [könet] borde vara underordnat andra principer, och att det maniska och aktiva särskiljandet av kön ger negativa konsekvenser för båda (sic!) individ och samhälle och att en friare inställning utan lika stark könsindoktrinering skulle ge en bättre framtid.” Skribenterna ger en skildring av hur de uppfattar verkligheten och med deras konstruktivistiska språksyn så skildrar de en kontrollerande, galen, på gränsen till sektliknande verklighet. Det är otydligt vilka som står för det ”maniska och aktiva särskiljandet”, de verkar antyda en patriarkalisk makt som styr samhället, men säger inte rent ut om detta är deras åsikt. Att använda dessa överdrivna, hyperbola ord som ”manisk”, ”aktiv” och ”könsindoktrinering” orsakar en diskussionsoperation som ramar in debatten i en feministpolitisk kontext. Detta grepp riskerar att ytterligare öka klyftorna mellan förespråkare och motståndare av pronomenet *hen*.

Enligt skribenterna är ett motargument till pronomenet *hen* att könsroller kan suddas ut och de ifrågasätter vilka skillnader mellan könen som är viktiga att behålla. Exempelen de ger är ”löneskillnader, användande av våld, omsorgsgivande eller empatiska förmågor?”. I vår svenska doxa tolkas detta underförstått som att löneskillnader oftast existerar till männens fördel, att män är överrepresenterade när det gäller användandet av våld, medan kvinnor, oftare än män, anses vara omsorgsbenägna och empatiska. Skribenterna pådyvlar tänkta motståndare en åsikt när de implicit påstår att dessa vill låta fenomenen vara fortsatt manliga respektive kvinnliga. Dessutom blandas ”äpplen och päron”. Löneskillnader är en företeelse på grund av en samhällsstruktur, våldsutövning och omsorgsgivande är handlingar och empatisk förmåga är närmast ett karaktärsdrag. Att dessa fenomen skulle upphöra eller fördelas jämlikt mellan könen i och med införandet av pronomenet *hen* är inte (ens) sannolikt.

Som sista argument för införandet av pronomenet *hen* säger Milles, Salmson och Tomicic att det ger en ”spännande språklig möjlighet”. *Hen* ska ses som ytterligare ett möjligt val till pronomenen *hon* och *han*. Detta argument förefaller långt mildare än de tidigare i artikeln. Från att ha talat om grava samhällskonsekvenser öppnar de nu upp debatten med ett positivt argument om att vi kan få fler språkliga valmöjligheter. Diskussionsgrunden förändras i och med detta argument och baseras nu på språk som strukturalistiskt eller konstruktivistiskt, samt språkliga valmöjligheter.

4.1.1 Konkluderande kommentar

Skribenterna anser att ordet *hen* redan finns i språket och därmed är det språkbrukarna som bestämmer till vilken grad det ska etableras i svenskan. Med sin konstruktivistiska språksyn anser de att ordet *hen* kan skapa möjligheter till ”medvetenhet och förändring som sträcker sig bortom enstaka ord”. Värderingarna som argumenten grundar sig i är tydligt feministiska och frigörelse av stereotypa könsroller ett viktigt grundantagande. Samtidigt förlöjligar de till en viss mån sina tänkta motståndare genom hyperboler och pådyvlingar och skapar därmed ett debattklimat som inte gynnar förståelse och är troligen inte heller övertygande.

4.2 ”Äntligen dags för hen” - Artikel 2a)

Skribenterna av artikeln heter Kristina Henkel, jämställdhetskonsult, Nanna Salemark, journalist och Karin Salmson, förläggare på Olika förlag. Den sistnämnda är även medskribent till ovan nämnda artikel *Det behövs ett nytt ord i svenska språket*. Artikeln publiceras i *Sydsvenskan* samma dag som boken *Kivi och monsterhunden* ges ut, den 26 januari 2012. Även dessa artikelförfattare är för användandet av pronomenet *hen*.

I första stycket är skribenterna väldigt tydliga med att det är deras åsikter som manifesteras i artikeln, ”det är en milstolpe för oss som vill lägga fokus på karaktärens egenskaper istället för könstillhörighet. Vi som vill att våra barn ska lära sig...” (mina kursiveringar). Även om dessa uttalanden tydligt visar på klyftan mellan förespråkare och motståndare upplevs det sympatiskt att de inte pådyvlar sina ideologiska övertygelser på läsaren.

Ytterligare ett viktigt topos i *hen*-debatten är barn och barnuppfostran, det återkommer i många artiklar och blogginlägg. Det är också fokus för denna artikeln, vilket därmed är diskussionsgrunden för innehållet och argumenten.

I artikelns andra stycke presenteras påståenden som försanthållanden utan något vetenskapligt belegg, exempelvis ”Barnböcker bidrar till barns själv- och världsuppfattning”, ”I litteraturen uttrycks och speglas kulturella värderingar och sociala strukturer, inte minst samhällets syn på feminint respektive maskulint”. Att använda påståenden är typiskt för genren, men det blir samtidigt en förutsättning att man som läsare håller med. Detta i kombination med skribenternas tydliggörande av sina åsikter angående barnuppfostran gör att artikeln upplevs som skriven för personer som är positivt inställda till pronomenet *hen* och förstärker ”laguppdelningen” mellan förespråkare och motståndare.

Artikeln refererar dock redan i nästa stycke till den, åtminstone för intresserade, välkända genusforskaren Yvonne Hirdman. Det stycket behandlar forskning som Hirdman gjort om könsroller i barnböcker. Resultatet enligt artikeln är att aktörer utan könsbenämning uppfattas som manliga. Detta belägger skribenterna genom ett exempel på en barnbok där de aktörer som är aktiva utomhus är pojkar, medan den enda aktören som benämns som *hon* är inomhus och bakar kakor.

Mot slutet av artikeln fastställer skribenterna att ”Hen finns redan i realiteten och det finns ett tydligt behov av detta tredje pronomen”. Detta tyder på att även dessa författare har en konstruktivistisk språksyn, ett behov existerar och *hen* kan hjälpa till att möta detta behov och skapar därmed något. Skribenterna avslutar stycket ”Hen ger både läsare och författare nya möjligheter och ökad frihet”. Diskussionsgrunderna även i denna artikel utökas därmed med en konstruktivistisk språksyn och valmöjligheter.

Skribenterna tar inte upp något motargument överhuvudtaget vilket kan göra att deras etos sänks. Artikelförfattarna visar inte uttryckligen att de har någon förståelse för andra ståndpunkter, vilket kan upplevas som enkelspårigt och uteslutande. Det är, ur ett retoriskt perspektiv, inte heller särskilt övertygande. Förutom detta upplever jag artikeln som uppfriskande saklig och tolerant. Den upplevs ha ett docerande syfte och är, jämfört med föregående artikel, förhållandevis fri från fallasier och underförståddheter.

4.2.1 Konkluderande kommentar

Artikeln upplevs som tolerant och undervisande, men ringar samtidigt in debatten kring ett litteraturvetenskapligt perspektiv. Det är författares kreativa process som artikelförfattarna försvarar och vill genom det förespråka användningen av pronomenet *hen*. Artikeln förefaller dock som mindre antagonistisk och mer förklarande än den tidigare vilket kan tyda på att de söker förståelse hos motståndare och läsare. Frånvaron av bedräglig argumentation är tilltalande och läsare får möjlighet att skapa sig en egen uppfattning i sakfrågan.

Diskussionsgrunden i argumenten återfinns framför allt i barns rättigheter och möjligheter till att identifiera sig i olika könsroller. Skribenterna har en tydlig konstruktivistisk språksyn, vilket uttrycks i artikeln: ”För självklart har det betydelse för tankar och utveckling vem i boken jag identifierar mig med”.

4.3 ”Eget språkbruk kan inte påtvingas andra” - Artikel 1b)

Artikeln *Eget språkbruk kan inte påtvingas andra* är införd som en replik på Milles, Salmson och Tomicics artikel i Svenska Dagbladet. Artikeln är publicerad den 29 januari 2012 och skribenten heter Jonas Kragner Bartholf. Han titulerar sig författare och förälder.

Artikelförfattaren är mot användandet av pronomenet *hen*.

Enligt Kragner Bartholf utvecklas språk ”traditionellt genom att användandet av ord dör ut och att nya företeelser skapar behov av användning av annorlunda ord”. Skribenten anser alltså inte att något nytt behov uppstått och det kan därför tolkas som att han anser att pronomenet *hen* inte behövs. Kragner Bartholf säger att Milles, Tomicic och Salmson inte nöjer sig med en ”organisk tillväxt av språk”. Organisk tillväxt som term används inom företagsekonomi och betecknar tillväxt som företag åstadkommer av egen kraft i form av ökad försäljning, ökad kundbas etcetera (en.wikipedia.org/Organic_growth). Det är svårt att tolka vad Kragner Bartholf menar, ett språk kan ju rimligtvis inte växa i sig själv utan människor inblandade som tolkar ett kommunikationsbehov eller en skeende. Däremot kan det konstateras att diskussionsgrunden för dessa argument är att skribenten har en strukturalistisk språksyn.

Kragner Bartholf säger vidare att om begreppet *hen* att det ”knappast kan sägas bära någon folklig förankring 2012”. Skribenten anser alltså att ett ord behöver en viss folklig förankring för att existera, utan att precisera hur omfattande denna folkliga förankring ska vara. Underförstått tolkar jag det som att denna folkliga förankring inte finns i den omfattning skribenten avser, i alla fall inte i den period som artikeln skrevs.

Vidare citerar Kragner Bartholf den tidigare artikeln *Det behövs ett nytt ord i svenskans*:

Begreppet ”/.../ behövs om en författare vill att ens karaktär ska värderas utifrån sina individuella egenskaper och ge identifikationsmöjligheter till alla barn” I denna mening fastslås alltså att jag likt min son omöjligt kan tillgodogöra mig värdet i Astrid Lindgrens berättelser om Pippi Långstrump, (sic!) då denna hjältinga beskrivs som just en ”hon” och ej en ”hen”.

Argumentet är bedrägligt eftersom premisserna inte leder till slutsatsen. Milles, Salmson och Tomicics åsikt att alla barn ska ges identifikationsmöjligheter undantar inte Kragner Bartholf och hans son möjligheten att identifiera sig med Pippi Långstrump, snarare tvärtom.

Det som Kagnert Bartholf vänder sig mot är ”försök att fastställa ett språkbruk som skall användas inom litteraturen eller inom andra sammanhang”. Underförstått menar skribenten att Milles, Salmson och Tomicic vill att de könsspecifika pronomen *hon* och *han* genomgående ska ersättas med det könsneutrala *hen*. Enligt artikeln *Det behövs ett nytt ord i svenskan* vill istället Milles, Salmson och Tomicic ”ge tre möjligheter istället för två”. Kagnert Bartholf pådyvlar Milles, Salmson och Tomicic en ståndpunkt som de inte uttryckt.

Slutligen vänder sig Kagnert Bartholf mot Milles, Salmson och Tomicic när han säger att de skriver för att försöka ”att få omvärlden att använda språket på ett sätt som passar deras högst personliga politiska uppfattning”. Underförstått kan Kagnert Bartholf tolkas som att han anser att Milles, Salmson och Tomicics politiska uppfattning är marginell och har lågt överensstämmande med verkligheten. Läsareffekten kan därmed vara missledande och eventuellt uppfattas som ett personligt påhopp, ett så kallat *ad hominem*-argument (Sigrell 2001:129).

4.3.1 Konkluderande kommentar

Hela debattartikeln upplevs väldigt antagonistisk, det är skribenten mot Milles, Salmson och Tomicic. Kagnert Bartholf ger dock Milles, Salmson och Tomicic mycket makt då han förutsätter att de har möjlighet att förändra språket. Många av meningarna i artikeln är formulerade med pronomenen *jag* och *de*, det vill säga en tydlig polarisering i debatten.

Den övergripande diskussionsgrunden i denna artikel är skribentens strukturalistiska språksyn, varandet eller icke-varandet, av pronomen *hen*. Unikt för denna artikel är att diskussionsgrunden könsroller inte förekommer uttryckligen. Skribenten talar endast om sin egen identifikationsmöjlighet.

4.4 ”Sluta ljuga för barnen - skrota begreppet ‘hen’” - Artikel 2b)

Denna artikel är införd i Göteborgsposten den 24 februari 2012. Skribent är John Järvenpää som enligt signaturen är ”partipolitiskt obunden skribent, arbetar med ungdomar med neuropsykiatriska funktionshinder”. Järvenpää är mot användandet av pronomenet *hen*.

Järvenpää inleder sin artikel med att fastställa att naturvetenskapen bevisar könsskillnader. Järvenpää har alltså en essentialistisk syn på könsroller och förtydligar sin ståndpunkt genom att säga att ”män och kvinnor är olika utrustade för olika saker”. Stycket fortsätter med uttalandet: ”Därför är debatten om ‘hen’ och målet att suddas ut de grundläggande skillnaderna

mellan könen fel”. Jag anser att detta är en pådyvling eftersom alla förespråkare inte kan anses ha ett enda gemensamt mål.

Angående pronomen *hen* säger Järvenpää att ”Ordet är en ’social konstruktion’ skapad av ett fåtal som säger sig vara emot dylika konstruktioner”. Detta är delvis samma argument som Kragner Bartholf använder. Var ord och språk uppstår om inte i sociala sammanhang besvarar dock inte skribenten. Eventuella underförståddheter gällande ords uppkomst är därför svårtolkade. Det är även otydligt vad skribenten menar ovan med ”dylika konstruktioner”. Den enda tolkningen som verkar möjlig är att könsroller är ”dylika konstruktioner”. Förespråkarna ovan anser att genus och könsroller är sociala konstruktioner och vill därför bryta rådande normer. De har dessutom en konstruktivistisk språksyn därför är Järvenpääs argument inte hållbart.

Järvenpää har en tydlig bild om vad som är kvinnligt och vad som är manligt. Kvinnor är ”omvårdande och relationsinriktade” och män är ”systematiska och målinriktade”. Det är dessa motsättningar som skapar liv, säger skribenten. Järvenpää tar alltså spjärn mot traditionella könsroller, han använder detta som en diskussionsgrund. Argumentet presenteras som ett påstående och lämnar därför lite utrymme för läsare att tolka argumentet och bilda sig en egen uppfattning. Argumentet är lite oväntat eftersom han tidigare påstått att det finns en politisk målsättning med *hen*-debatten. Då de debattartiklar som publicerats främst är skrivna av kvinnor framstår det som ett oväntat logiskt felslut. Kvinnor kan alltså ha en politisk målsättning, men inte vara målinriktade? Järvenpää säger att *hen* är en del av ett ”ideologiskt motiverat nyspråk”, men ställer inte det i motsättning till sina egna åsikter om hur män och kvinnor bör vara, som ju samtidigt är ett bevis på Järvenpääs ideologi.

Som tidigare i artikeln presenteras många av Järvenpääs argument i form av påståenden:

Agget mot biologiska skillnader kan spåras till det vänsterliberala idékomplex som 1968 greppade taget om Västerlandet...[...] Dess mål är att sudda ut banden till religion, etnicitet, historia, nation och kön. När alla dessa kollektiva band har skalats bort återstår en rotlös individ, en *hen*.

Som i artikeln *Det behövs ett nytt ord i svenskan* hänvisas till en icke-identifierad samhällsmaktfaktor och det ges inget utrymme för läsarnas eget tänkande eller tyckande. Järvenpää ger inte heller några bevis för hur han kommit fram till denna slutsats.

Fortsättningsvis kritiserar Järvenpää underförstått barnboken *Kivi och monsterhunden* när han säger att den handlar om två djur av samma kön. Enligt författaren Jesper Lundkvist är det just kön han vill undvika genom att bruka pronomenet *hen*, det är därför inte uttalat om djuren i boken är av samma kön eller inte. Detta är en presupposition (Hellspong & Ledin 1997:127) från Järvenpääs sida. Han talar även om ”förödande konsekvenser” om två djur i en barnbok kan skaffa barn genom att ”överskrida biologins lagar”. Dock specificeras inte vilka dessa konsekvenser är. Diskussionsgrunden är därmed även i denna artikel barn och barnuppfostran. Järvenpää ger uttryck för hur barn, enligt honom, bör uppfostras ”Barnet måste först få en logisk förståelse av världen, en enkel och rätt så dikotom sådan. Så fungerar och utvecklas barnets hjärna.” Möjligen har Järvenpää belägg för dessa påstående genom sitt arbete med ungdomar med neuropsykiatriska funktionshinder, men enda belägget han presenterar i artikeln är ospecificerade ”förödande konsekvenser.” Argumentet förväntas ha bäring genom Järvenpääs etos. Järvenpää fortsätter argumentationen i diskussionsgrunden barnuppfostran:

När det [barnet] vet att endast mamma och pappa, kvinna och man, kan reproducera sig, när det lärt sig alfabetet, klockan, årstiderna, matematikens grunder etcetera, och när det fått en trygg grundidentitet tillika könsuppfattning. Då är det på plats att börja komplicera världen.

Underförstått tar Järvenpää på sig rollen som domare över vilka kunskaper som är grundläggande. Han riskerar samtidigt att läsare med barn som är adopterade eller tillkommit genom inseminering eller surrogatförälder, samt homosexuella par, inte kan identifiera sig med artikeln.

Skribentens fortsatta argumentation jämför en ”extrem individualiseringsprocess (henprocess)” med ökat självskadebeteende, utskrivning av antidepressiva medel, och självmord bland barn och ungdomar. Även detta argument har formen av ett påstående utan hållbarhet eller relevans. Ingen referens till forskning som påvisar detta påstående finns i artikeln, utan det får antas vara en slutsats som skribenten själv drar. Järvenpää gör alltså en diskussionsoperation i form av en konsekvensanalys som inte är underbyggd. Argumentet är dessutom en fallasi i form av *slippery slope* (Sigrell 2001:141). Överdrivna konsekvenser tillskrivs användandet av ett ord.

Pronomenet *hen* kan inte särskiljas som ett ”enskilt fenomen” enligt skribenten, utan måste ingå i ett större sammanhang som han kallar för ”rotlös jämlikhet”. Järvenpääs lösning är att införa en ”rättvis jämlikhet” där de traditionellt kvinnliga och manliga egenskaperna värderas högre. Vem som ska kategorisera mänsklighetens alla egenskaper som kvinnliga eller manliga framgår inte.

4.4.1 Konkluderande kommentar

Järvenpää är genomgående väldigt kategorisk i sin artikel. Hans kontinuerliga användande av påståenden skickar signalen att hans världsbild är den rätta och eventuella andra ståndpunkter är felaktiga. Det finns ingen förståelse för avvikande åsikter. Skribentens målgrupp verkar vara personer som redan är av samma åsikt som han själv.

Den genomgående diskussionsgrunden för Järvenpää är könsroller och upprätthållande av egenskaper han anser är traditionellt förbundna med en manlig respektive kvinnlig könsroll.

Om Järvenpää har en konstruktivistisk eller strukturalistisk språksyn är inte helt tydligt. Dock tolkar jag hans språksyn som främst strukturalistisk eftersom han hänvisar till medfödda egenskaper som beskriver verkligheten.

4.5 ”Genuspedagogiken ökar barnens frihet” - Artikel 3a)

Denna artikel är införd i Göteborgsposten den 27 februari 2012. Artikeln är skriven av Björn Lindgren, språkrör för Grön Ungdom (mp) och Thomas Martinsson, kommunalråd i Göteborg med ansvar för jämställdhet och hbtq (mp). Artikeln är en replik på John Järvenpääs debattartikel som publicerats i Göteborgsposten tre dagar tidigare. Artikelförfattarna är för användandet av pronomenet *hen*.

Lindgren och Martinsson börjar med att bemöta Järvenpääs argument om att grunderna för att ”samhällets könsroller ’på utomordentligt klena grunder’ anses vara av ondo” genom att säga att de istället är ”solida som betong”. Återigen återspeglas de två lägren som finns i debatten. Genom att svara på metaforen ”klena grunder” med metaforen ”solida som betong” följer Lindgren och Martinsson upp Järvenpääs diskussionsoperation för att påvisa konsekvenser av diskussionsgrunden ”könsroller”. Skribenterna fortsätter stycket med att förklara sin verklighetsuppfattning: ”*Vi ser flickor som inte uppmuntras att ta den plats de förtjänar, [...] Vi ser pojkar som aldrig får lära sig uttrycka sina känslor...*” (mina kursiveringar). Lindgren och Martinsson använder uttryck som ”rynkar på ögonbrynen” och

”en riktig man”. Dessa uttryck skapar bilder och därmed en implicit budskapsförmedling av fysiska personer som dömer de som inte lever upp till normen. Ur ett retoriskt perspektiv gör Lindgren och Martinsson det rätta genom att ladda sina argument med patos genom bildspråket, men det kan i en viss mån anses vara bedrägligt; vem vill se sina barn bli orättvist behandlade eller dömda av en okänd allmänhet?

Nästa stycke i artikeln behandlar hbtq-personers mentala hälsa som enligt Karolinska Institutet är sämre än, underförstått, heterosexuella personers. Detta beror, enligt artikelns hänvisning till Karolinska Institutets forskning, på ”förtryckande och utestängande normer kring kön och sexualitet”. Stycket avslutas med en kombination av en retorisk fråga: ”Är det rimligt att dessa människor ska betala det priset för att John Järvenpää och andra bakåtsträvare vill stoppa ner samhället i en bevarande konservburk?”. Den övergripande diskussionsgrunden i den första delen av denna artikel blir därför Järvenpää snarare än *hen*, vilket för bort diskussionen från sakfrågan och fördjupar den antagonistiska tonen i debatten.

Nästa del av artikeln handlar om hur Lindgren och Martinsson anser att pronomenet *hen* bör användas. För dem är ”ordet *hen* inte tänkt att ersätta hon och han, utan används när könet på personen är okänt, irrelevant eller när personen inte vill definiera sig som varken hon eller han.” Som de andra artiklarna skrivna av förespråkare inkluderar Lindgren och Martinsson valfrihet och språkliga möjligheter som en diskussionsgrund.

Artikeln avslutas med en politisk programförklaring, skribenterna förklarar varför feminism och genuspedagogik är viktigt för Miljöpartiet och hur detta skapar ett friare samhälle utan att barn ”begränsas av könsrollernas snäva tvångströja”. De kopplar alltså samman begreppet *hen* med feminism och genusfrågor. Att det finns medborgare som är av en annan åsikt och blir provocerade av detta ”förundrar” skribenterna. Ordet ”förundrar” är tvetydigt i sammanhanget. Enligt SAOL betyder förundran ”förvåning” (2006:272), vilket i sig inte är ett negativt ord, men det kan i detta sammanhang uppfattas förminskande. Hur läsare uppfattar ordet beror sannolikt på hens åsikt i sakfrågan, men av motståndare kan detta säkerligen uppfattas som ett personangrepp, som ett förlöjligande av deras ståndpunkt.

4.5.1 Konkluderande kommentar

Artikelförfattarna använder sig av många metaforer i sin artikel som fungerar som diskussionsoperationer genom att läsarna förväntas dra sina egna slutsatser av argumenten. Dock fungerar metaforerna även polariserande i sakfrågan vilket gör att artikeln främst

upplevs skriven för personer som håller med skribenterna. En motståndare övertygas knappast av att bli identifierad som någon som ”rynkar på ögonbrynen”.

Diskussionsgrunderna i artikeln är flera; Järvenpääs argumentation, barnuppfostran, könsroller och hbtq-rättigheter. Lindgren och Martinsson får anses ha en konstruktivistisk språksyn eftersom de anser att ordet *hen* kan skapa möjligheter för människor att hitta sin identitet.

4.6 ”Genus på minussidan. Hen ger inte språket den nyansrikedom det förtjänar” - Artikel 3b)

Artikeln är införd i Sydsvenskan den 7 mars 2012. Skribent är Peter Landelius, översättare, författare och ambassadör. Landelius är motståndare till användandet av pronomenet *hen*.

Landelius inleder sin artikel med en jämförelse av massmördaren i filmen *The Silence of the Lambs* användning av ordet ”it” istället för ”she” med användandet av pronomenet *hen*. För att inte orsaka några missförstånd förtydligar han att han tycker illa om ordet ”hen”. Att jämföra en kannibalistisk massmördares ordval i en film med användandet av pronomenet *hen* verkar överdrivet och förlöjligar debatten och kan ses som en form av *guilt by association* (Björnsson m.fl, 2009:148). Skribenten anser att ordet är auktoritärt, vilket borde ge det en viss makt och kan därmed upplevas som hotande. Landelius anser även att pronomenet *hen* ”förtunglingar”. Frågan är i vilken betydelse han använder ordet, att det objektifierar, avhumaniserar eller att något uppfattas som en konkret sak? För läsare kan ordet vara svårt att förstå och argumentet blir därmed ineffektivt.

I övrigt upplevs Landelius artikel som mer ödmjuk än de tidigare motståndarnas artiklar, den innehåller fler perspektivmarkörer (Hellspong och Ledin 1997:135) som ”tycker”, ”tror” ”bedömer jag”. Landelius tror att pronomenet *hen* har liten chans att bli en naturlig del av svenskan. Trots detta, och trots sitt eget motstånd, försöker han undervisa läsaren i vilka sammanhang han föreställer sig att pronomenet *hen* kan vara gångbart. Landelius kan enligt egen utsago föreställa sig två tillfällen då *hen* kan användas, varav den första är att undvika könsdiskriminering. Dock ifrågasätter han detta skäl omedelbart efteråt ”Men hur länge kan man tala om en människa (‘hon’ på svenska, ‘han’ på spanska) utan närmare beskrivning?” Att pronomenet *hen* kan användas vid exempelvis uppmaningar till personer av okänt kön av typen ”Om en anställd vill löneförhandla, kan *hen* göra det vid de årliga medarbetarsamtalet”, döljer eller undviker Landelius att påpeka. Påståendet inom parantes torde underförstått

antyd att ordet ”människa” i svenskan kräver pronomen *hon*, medan ordet ”humano” på spanska kräver pronomen *han*.

Det andra skälet Landelius anför är ”att ’kön’ delvis är en social konstruktion”. Dock tar inte skribenten argumentet hela vägen, utan avslutar påståendet med att säga ”de flesta människor uppfattar sig ändå som män och kvinnor och stöder sig på genetiska fakta.” Underförstått skulle det kunna tolkas som att företeelser eller sexuella läggningar som få människor tillskriver sig inte har samma rätt att bli tilltalade på de sätt de önskar. Det blir motsägelsefullt i jämförelse med skribentens kommande påstående ”Det skapar svårigheter för dem som hamnar någonstans mittemellan”. Är det inte just dessa personer som gärna brukar och vill bli tilltalade med *hen*? Landelius avslutar stycket med att säga förståelse och tolerans är en fråga om vetenskap och moral. Återigen blir läsaren tvungen att göra en egen tolkning, vems moral är det som ska vara vägledande för ett tolerant och förstående samhälle?

Resterande två stycken av Landelius artikel är svårtolkade. Han gör jämförelser med tyskans, franskans och ryskans språkliga genusuttryck säger att svenskan är ett fattigt språk. Artikeln avslutas med följande stycke:

Men om vi vill ge uttryck för släktets nyansrikedom borde vi söka oss flera ord hellre än försöka reducera dem av ideologiska skäl. Varför inte använda och utveckla de fyra genus som finns på svensk: ”han”, ”hon”, ”hen” och ”het”? Så skulle det tråkiga ”realgenus” kunna få konkurrens och ett fruset neutrum gå mot en spännande framtid. Fast jag anar att språket kommer att vrenskas.

Stycket är obegripligt av flera skäl, bland annat framkommer inte vad ”hen” i Landelius version betyder. När skulle pronomenet ”het” användas? Argumentationen kan även anses bedräglig då skribenten påstår att ospecificerade förespråkare vill reducera språket, underförstått ta bort pronomenen *hon* och *han* ur svenskan utan att anföra några bevis för detta.

4.6.1 Konkluderande kommentar

För att vara en person som anser det viktigt att vara vaksam med, och anser sig medansvarig för, språkets kvalitet uttrycker sig Landelius mycket oklart. Att han är motståndare till användandet av pronomenet *hen* är otvetydigt, han säger det själv i artikeln, men samtidigt anser han att kön är en social konstruktion; ”kanske finns det lika många könsliga identiteter

som det finns människor.” Vilka diskussionsgrunder Landelius baserar sin argumentation på är svårt att tolka. Han hoppar mellan olika argument och påståenden. Det är även svårt att tolka om skribenten har en konstruktivistisk eller strukturalistisk språksyn. Jag anser dock att Landelius har en övervägande konstruktivistisk språksyn eftersom han ger exempel på hur pronomenet *hen* kan användas för att undvika könsdiskriminering. Något skapas, eller i det här fallet undviks, genom användning av ett visst ord.

4.7 ”GENUSFRÅGOR I heltäckande hudfärgad kroppsstrumpa?” - Artikel 4b)

Debattartikeln är skriven av Ida Isaksson som titulerar sig kvinna. Den är införd i Sydsvenskan den 5 december 2012. Skribenten är mot användandet av pronomenet *hen*.

Att skribenten ger sig själv epitetet ”kvinna” tydliggör att hon inte vill bli kallad eller betecknad *hen*. Hon inleder artikeln med påståendet ”Att ordet ‘hen’ praktiseras som enda tillåtna genusord på förskolor kan enbart leda till förvirring för de barn som utsätts”. Vad som är, eller ingår i gruppen, ”genusord” är otydligt i artikeln, men underförstått är pronomenet *hen* ett av dem. Att det skulle finnas förskolor som bara tillåter *hen* som tilltal bevisas inte på något sätt. Att Isaksson dessutom skriver ”på förskolor” utan att precisera vilka eller i vilken omfattning kan ses som bedrägligt eftersom läsaren kan få uppfattningen att det är så det går till på alla eller de flesta förskolor i Sverige, vilket i så fall inte bevisas i debattartikeln. Isaksson presupponerar även att användandet av pronomen *hen* skapar förvirring hos barn kring deras sexualitet och att detta är ”förkastligt”. Skribenten hämtar alltså argumentet ur diskussionsgrunden barn och barnuppfostran.

Isaksson fortsätter med att konstatera att vi alla föds som ”hanar” eller ”honor” (skribentens citationstecken) och att problemet inte ligger i ”huruvida vi har kön eller inte utan i hur olikheterna mellan könen behandlas”. Skribenten använder alltså hellre ord som ”hanar” och ”honor” än *hen* om människor. Detta tyder på en traditionell syn på könsroller och det är nu från diskussionsgrunden *könsroller* som skribenten hämtar sina argument. För skribenten är det alltså mer acceptabelt att bli kallad ”hona” än *hen*. Isaksson säger också att det är oviktigt om vi har kön. Troligast är att Isaksson menar att det är oviktigt vilket kön vi tillhör, men med underförstått tillhör man alltså ett manligt eller kvinnligt kön. Isaksson kan dock anses ha en delvis feministisk syn på jämställdhet eftersom hon säger att det inte ska ha någon samhällelig betydelse om man är man eller kvinna.

Isaksson skriver i nästa stycke:

Sedan kan man undra varför det just är könstillhörigheten som ska utplånas. Borde inte alla dessa företrädare för att ordet *hen* ska bli allmängiltigt klä sig i heltäckande, hudfärgade kroppstrumpor (sic!) och raka av sig allt hår? Helt enkelt utplåna all ”tillhörighet” (frågan är vilken hudfärg de kroppstrumporna (sic!) skulle ha...)

Skribenten verkar bemöta ett argument som inte förekommit, åtminstone inte i de artiklar som analyseras i den här uppsatsen. Att förespråkare generellt skulle vilja utesluta könstillhörighet anser jag överdrivet och pådyvlat. Isaksson skapar en diskussionsoperation när hon sedan försöker påvisa ett argumentativt samband mellan könstillhörighet och hudfärg. Den målande beskrivningen är till för att förlöjliga förespråkare av pronomenet *hen*, men riskerar att förlöjliga skribenten själv genom en enkelspårig syn på samhällsnormers inverkan.

Isaksson motsätter sig dock inte att enskilda personer väljer att kalla sig *hen*. Men hon tycker att det är ”fånigt” att ”lobba för det som gängse norm”. Hon tror att de som väljer ”‘hen’ måste ha en steril syn på könsroller” och att de har fördomar om hur kvinnor och män förväntas bete sig som befäster dessa föreställningar. Hon vänder alltså på argumentet som används av flera förespråkare, att *hen* skulle förändra synen på könsroller och minska fördomar.

4.7.1 Konkluderande kommentar

Jag tolkar Isakssons språksyn som konstruktivistisk eftersom hon ger pronomenet *hen* makt att påverka och förvirra barns identitetssökande. Hon bekräftar att pronomenet *hen* har börjat användas, men motsätter sig det som norm. Hennes starkaste argument mot *hen* är att barn kan ta skada. Samtidigt förlöjligar hon debatten och säger att den är fånig. Detta kan anses motsägelsefullt för något som hon anser är så kraftfullt och effektivt att det kan ”rycka undan en viktig grundsten i byggandet av barnets identitet”.

Skribentens huvudmetafor, ”hudfärgade kroppstrumpor” (sic!) visar hon inte har som mål att övertyga läsare med motsatt ståndpunkt eftersom det får förespråkare att framstå som löjliga.

5. Diskussion

Diskussionskapitlet nedan behandlar de skillnader mellan förespråkare och motståndare som jag funnit förekommer i *hen*-debatten. Jag kommer även att problematisera mina egna val av benämningar, samt avsluta med förslag på framtida forskning och en avslutande kommentar.

5.1 Noder för enighet och oenighet

Genom att analysera debattartiklarna ville jag undersöka hur argumentationen speglar värderingar och doxa i debatten kring *hen*. Jag ville även undersöka om deltagare i debatten, det vill säga skribenterna till artiklarna, hade som mål att få förståelse för sin ståndpunkt och övertyga läsare. Uppsatsen titel ”*Hen* - terrorist eller frihetskämpe” speglar tydligt den polariserade debatt som förekommer kring pronomenet. Jag upplever att motståndare och förespråkare står långt ifrån varandra och någon möjlighet eller vilja till konsensus finner jag inte i analyserande artiklar. Med tanke på genren och hur vissa av debattartiklarna är utformade så är det sannolikt inte heller artikelförfattarnas mål. Det som däremot kan vara överraskande är den ovilja till förståelse för varandras ståndpunkter som blir tydlig med tanke på att artiklarna innehåller många påståenden vilka presenteras som försanthållanden. Många argument förvrängs dessutom och bemöts därför inte korrekt av motparten vilket inte gynnar läsares förutsättningar att skapa sig en egen uppfattning i frågan.

Innan jag började göra analyserna hade jag en hypotes om att debatten fördes kring olika topos och det var en av grundorsakerna till att förespråkare och motståndare var så polariserade och debatten så antagonistisk som den upplevs vara. Analyserna visar dock att flera av argumenten kretsar kring samma topos, exempelvis könsroller och barnuppfostran, men diskussionsgrunderna, grundantagandena, skiljer sig åt. Om vi väljer att se barnuppfostran som en diskussionspunkt istället för en diskussionsgrund så blir min slutledning tydligare. Delar av debatten förs kring *hens* påverkan på diskussionspunkten barnuppfostran, men diskussionsgrundernas axiomer är olika. Förespråkarna ser i pronomenet *hen* en valfrihet som utökar barns identitetsmöjligheter, medan motståndarna ser begränsning på grund av en förvirrad könsuppfattning. Topos kan då ses som en kedja som hakar i varandra, både vertikalt och horisontellt. Att argumenten inte möts beror på att förespråkare och motståndare hakar fast sina argument i olika axiomer, de utgår från olika grundantagande som inte ifrågasätts. Ytligt kan det se ut som det är ”barnuppfostran” som diskuteras, men om

inte målet är förståelse mellan parterna så hakar inte argumenten fast i samma kedjeögla och diskuteras därför på olika nivåer. Enligt Wolrath Söderbergs avhandling är topos ”diskursiva verktyg som vi förhandlar *med hjälp av*” (2012: 113). Utan en vilja till till förståelse eller gemensamt meningsskapande blir diskussionsgrunder något som stjälpes snarare än hjälper.

Alla förespråkare har en konstruktivistisk språksyn, men det har även två av motståndarna, Landelius och Isaksson. Med den teoretiska utgångspunkten att en konstruktivistisk språksyn påvisar att språkhandlingar skapar identitet blir användandet av pronomenet *hen* en möjlighet för förespråkare och ett hot för motståndare som inte vill få sin heterosexuella könsidentitet ifrågasatt. Att använda pronomenet *hen* är därför inte förenligt med motståndarnas ontologiska världsuppfattning att vår könsuppdelning är binärt strukturerad. Landelius är dock svårtolkad i detta sammanhang, å ena sidan anser han att kön är en social konstruktion, men å andra sidan att ”de flesta människor uppfattar sig ändå som män och kvinnor och stöder sig på genetiska fakta”. För de motståndare som har en strukturalistisk språksyn borde rimligtvis inte användandet av pronomenet *hen* vara lika påverkande eftersom det då inte formar identiteten i samma utsträckning. Deras motstånd bör därför vara baserat på något annat vilket jag återkommer till i stycket nedan.

Motståndarna vill bevara nuvarande språkliga normer medan förespråkarna vill ha en förändring, eller åtminstone en utökning av pronomen. Här märks tydligt de feministiska influenserna hos vissa av skribenterna. Enligt Edlund, Erson och Milles finns en paraplydefinition baserad på två argument som täcker alla olika inriktningar av feminism: ”Det första är att det finns en maktobalans mellan kvinnor och män, och det andra är att vi bör sträva efter att kvinnor och män ska ha lika mycket makt” (2007:49). De skribenter som är feminister anser alltså att det finns en maktobalans och att den bör bekämpas. Det kan därför tänkas finnas bakomliggande retoriska strategier för att behålla eller tillskansa sig mer makt i samhället vilket vissa av skribenterna är tydliga med. Exempelvis Milles, Salmson och Tomicic som hoppas på en utjämning av löneskillnader och Landelius som mer direkt påstår att ”för ‘patriarkatet’ är detta ingen strid om ord, utan om makt”. En viktig skillnad är dock förespråkarnas vilja till att inkludera fler personer i den samhällseliga normen, det vill säga de personer som identifierar sig som *hen*, till skillnad från motståndare som vill bevara den nuvarande ordningen som utesluter dessa personer.

Ett viktigt argument för förespråkare är att de ser på pronomenet *hen* som ytterligare en språklig möjlighet. Motståndarna väljer dock att tolka förespråkarnas diskussionsgrund

”valfrihet” som att de könsspecifika pronomenen ska ersättas med det könsneutrala *hen*. Jag anser att detta är den tydligaste bedrägliga argumentationen bland motståndarna. De förvränger förespråkarnas argument och ger på så sätt inte läsare möjlighet att skapa sig en egen uppfattning i sakfrågan. Rena fallasier och bedräglig argumentation är överrepresenterad hos motståndarsidan, även om de förekommer även hos förespråkarna. Ett förlöjligande av debatten förekommer dock både hos motståndare och förespråkare, även om inte alla skribenter använder detta argumentativa grepp. Förekomsten av den retoriska strategin, förlöjligandet, förstärker polariseringen mellan parterna och skapar ett antagonistiskt debattklimat. Att parterna till en viss del förlöjligar varandras argumentation gör också att artiklarna uppfattas skrivna till läsare som redan valt sida i debatten, istället för att på ett retoriskt, och därmed etiskt, effektivt sätt övertyga mottagare om sin ståndpunkt.

Underförståddheter förekommer i många olika former i debattartiklarna. Läsare förutsätts ha samma grundantaganden som skribenterna, påståenden ges utan belägg, det hänvisas till andra skribenter utan att specificera vilka eller vilken text. Det hänvisas även till uttalade maktfaktorer och forskningsresultat. Alla dessa underförståddheter kräver mycket av en av läsare, särskilt om läsaren är ute efter att förkovra sig i frågan. Risken som uppstår är att den läsare som ännu inte har en tydlig åsikt i frågan slutar läsa och debatten fortgår mellan två ytterligheter, utan vidare utveckling eller nyansering av debatten.

5.2 Avslutande reflektion

Om man ska försöka finna någon gemensam punkt hos alla skribenter vill jag påstå att det är makt. Både förespråkare och motståndare i de analyserade debattartiklarna förutsätter att ordet *hen*, åtminstone i en viss mån, påverkar synen på könsroller och därför kanske även den egna identiteten. Med den förändringen följer en maktförskjutning som man påverkas av i positiv eller negativ bemärkelse. Det är ordets retoriska kraft och orsaken till att det väcker starka känslor.

5.3 Benämningars makt

Benämningar kan ses som en form av maktutövning. Det föranleder mig till att problematisera mina egna benämningar i uppsatsen. Jag har valt att benämna skribenter som vill använda pronomenet *hen* som ”förespråkare” och skribenter som inte vill använda pronomenet *hen* som ”motståndare”. Att orden konnoterar olika värden kan ses som ett problem. En person

som anser sig ha ett öppet sinne, men inte vill använda *hen*, vill möjligen inte bli kategoriserad som en motståndare då detta kan uppfattas som bakåtsträvande. Personer som tycker att pronomenet *hen* är användbart i vissa sammanhang vänder sig kanske emot att bli sammafösta i en grupp jag kallat förespråkare trots att de inte är överens om ordets möjliga användning i alla sammanhang. Att jag trots det använt dessa benämningar är för att jag på ett förenklat sätt ville dela upp parterna i debatten för att flödet i uppsatsen lätt skulle kunna följas. Min mening har aldrig varit att förolämpa någon eller dölja att det finns nyanser hos båda sidor.

5.4 Förslag på framtida forskning

Trots att pronomenet *hen* emellanåt diskuterats som ett könsneutralt alternativ i svenskan så finns väldigt lite forskning kring ämnet. Som jag nämnde i kapitlet *Tidigare forskning* skriver Daniel Wojahn just nu på en avhandling som behandlar attityder kring benämningar, bland annat pronomenet *hen*. Den kommer sannolikt att ge oss ett vidgad förståelse för hur pronomenet *hen* påverkar.

Permats och Friis uppsats, *Han, hon, höna?: En kvantitativ studie om attityder till det könsneutrala personliga pronomenet hen*, visare liknande resultat som den här studien, det vill säga att förespråkare vill använda pronomenet *hen* som ett alternativ till *hon* och *han*, medan motståndare uppfattar ordet som ett försök till att skapa ett könslost samhälle. Båda studierna tyder därför på en starkt polariserad debatt. En undersökning om likheter och skillnader mellan *du*-reformen och pronomenet *hens* användning skulle vara intressant att läsa för jag tror att en sådan studie bättre skulle kunna förespå om *hen* kommer att kunna bli etablerat och användas neutralt i vår doxa. Jag tror även att en sådan studie skulle skapa distans och ta debatten till en mindre antagonistisk nivå för att vi kan jämföra med en redan genomförd språkreform. En viktig skillnad är dock att *du*-reformen rekommenderades, medan exempelvis Språkrådet inte tar en tydlig ställning i frågan om *hen*.

I övrigt tror jag mycket framtida forskning beror på hur etablerat pronomenet *hen* blir. Ju mer etablerat, desto intressantare forskning. Att exempelvis om tio, tjugo år undersöka hur barn som vuxit upp med ordet uppfattar det kommer kanske kunna ge oss svar på om de ser det som en representant för frihet eller terrorism.

Det behövs ett nytt ord i svenska språket (SvD)

Sverige får i dagarna sin första barnbok som använder hen. Varför? Jo, för att ordet hen ger möjlighet att möta världen mer förutsättningslöst. Boken Kivi & Monsterhund blir en bok där alla barn kan identifiera sig utan att behöva förhålla sig till kön. Det skriver Karin Milles, docent i svenska, Karin Salmson och Marie Tomicic, Olika förlag.

20 januari 2012 kl 19:54 , uppdaterad: 29 januari 2012 kl 11:02

BRÄNNPUNKT I SPRÅK OCH KÖN

Orden hon och han bär med sig ett artilleri av föreställningar om egenskaper, och språk och ordval får stor betydelse för hur vi uppfattar världen. Ordet hen öppnar för friare tolkningar eftersom det inte är knutet till dessa föreställningar.

Trots att boken ännu inte kommit ut har vi fått reaktioner. Många är positiva och nyfikna. Andra upplever det som upprörande och hotfullt eftersom könstillhörigheten ses som viktig. Den skapar förutsägbarhet och trygghet. Det upplevs som problematiskt när någon går utanför de förväntade könsrollerna, och oftast leder det till någon typ av straff. Under 2011 överfölls till exempel en liten pojke i Jönköping, för att han använde rosa och nagellack, vilket tolkas som kvinnliga attribut.

I dag används reflexmässigt han när vi inte vet könet på en figur, och den gamla skriftspråksnormen säger att han ska användas när man inte vet könet eller när det inte är relevant – vilket till exempel kan ses i många lagtexter. För att inte tala om alla barnböcker där till synes könsneutrala figurer och djur nästintill alltid är av hankön. Han blir norm och den som ska vara hon får utmärka sig med feminina attribut. Ett barn som kallar en person felaktigt för han rättas snabbt, och lär sig kvickt att det är viktigt att skilja på hon och han.

Vi menar att det borde vara underordnat andra principer, och att det maniska och aktiva särskiljandet av kön ger negativa konsekvenser för både individ och samhälle och att en friare inställning utan lika stark könsindoktrinering skulle ge en bättre framtid. Att föra in ordet hen i språket är en del av det arbetet.

Han blir norm och den som ska vara hon får utmärka sig med feminina attribut.

I Kivi & Monsterhund spelar det inte någon roll om det är en hon eller han, en hen kan kombinera egenskaper och attribut efter individuella preferenser och i längden leda till att varken hon eller han har så stränga könsregler. Hen är en lösning som ger möjlighet att möta världen mer förutsättningslöst och att läsa en text eller föra ett samtal där det viktiga inte blir könstillhörighet utan individens personliga egenskaper.

Ett motargument är just att ordet hen kan leda till att skillnaderna mellan könsrollerna suddas ut. Exakt vilka skillnader är viktiga att behålla? Löneskillnader, användande av våld, omsorgsgivande eller empatiska förmågor? Vår tanke är istället att alla ska få vara olika, oavsett kön. I senaste omarbetningen av diskrimineringslagen infördes dessutom diskrimineringsgrunden "könsöverskridande identitet och uttryck", något som också pekar på att ordet hen behövs för den som identifierar sig som varken eller.

Genom att frigöra ordet hen från förväntningar knutna till traditionella könsroller ges en möjlighet att möta Kivi på andra premisser. Det är en spännande språklig möjlighet! Varför försitta den chansen? Hen behövs om en författare, som Jesper Lundqvist som skrivit Kivi & Monsterhund, vill att en karaktär ska värderas utifrån sina individuella egenskaper och ge identifikationsmöjligheter till alla barn.

Att föra in ett nytt element som får oss att tänka till i vårt språkbruk ger möjlighet till medvetenhet och förändring som sträcker sig bortom enstaka ord. Att använda hen är inte att ta bort hon och han. Det är att lägga till hen: att ge tre möjligheter istället för två.

KARIN MILLES

docent i svenska, Södertörns högskola

KARIN SALMSON

Olika förlag

MARIE TOMICIC

Olika förlag

Bilaga 2a)

"Äntligen dags för hen"

(Sydsvenskan) 1 2012-01-26 Sida: 5 - Del: 1

Författare: Kristina Henkel Nanna Salemark Karin Salmson januari
Barnboken Kivi och Monsterhund (Olika förlag) som utkommer idag är den första i Sverige som använder ordet hen i-stället för hon och han. Det är en milstolpe för oss som vill lägga fokus på karaktärens egenskaper istället för könstillhörighet. Vi som vill att våra barn ska lära sig att det är just egenskaperna som spelar roll, inte kön, välkomnar ordet hen. För självklart har det betydelse för tankar och utveckling vem i boken jag identifierar mig med. Kivi kan alla barn vara!

Barnböcker bidrar till barns själv- och världsuppfattning, de påverkar till stor del hur de förstår sig själva, andra och sin omvärld. Boken blir för många en första omvärldsberättelse, levererad av deras främsta förebilder: föräldrarna. I litteraturen uttrycks och speglas kulturella värderingar och sociala strukturer, inte minst samhällets syn på feminint respektive maskulint.

Yvonne Hirdman hävdar i sin forskning att könsneutrala djur och människor i barnböckernas huvudroller automatiskt uppfattas som manliga. Detta förklarar hon med att manligheten alltid anses vara norm. Kvinnan, den kvinnliga männi-skan liksom det kvinnliga djuret, är en avvikelse som måste utmärkas med kvinnliga attribut. En snabb analys av de egna, eller bibliotekets, bokhyllor ger samma svar.

Där könet inte spelar roll är det manligt.

Ett typexempel på detta är en populär barnbokserie som kretsar kring ett kompisgäng bestående av olika djur. I en av böckerna möter läsaren fyra vänner som är ute och leker i skogen, alla heter vad det är för djur och inget av djuren kan könsbestämmas utifrån sitt utseende. Ändå omnämns alla med pronomenet han. I slutet av boken är de hungriga och bestämmer sig för att gå hem till Grisen och äta kaka, det är en syssla som hon brukar ägna sig åt. Pojkarna springer fria ute i skogen och leker, den enda flickan i berättelsen... ja, hon bakar kakor.

En naturlig fråga är om detta är ett medvetet beslut eller om det bygger på okunskap och konservativ tradition hos upphovsmannen.

Jesper Lundqvist, författaren till Kivi och Monsterhund, har förklarat att en värld av nytänkande och frigörande kreativitet öppnades när han började tänka i hen-form.

Han menar att varje gång man skriver "han" eller "hon" får man ett kulturhistoriskt bagage att förhålla sig till; medvetet eller omedvetet måste man möta upp eller bemöta sina egna och andras bilder, tyckanden, fördomar och generaliseringar om manligt och kvinnligt eller om pojktigt och flickigt.

Hen finns redan i realiteten och det finns ett tydligt behov av detta tredje pronomen. Mycket för att frigöra den kreativa processen för författaren som förhoppningsvis vill gestalta individen och inte stereotypen. Men kanske ännu mer för att frigöra identifiering mellan läsaren och barnboks-karaktärerna.

Litteraturen ska vidga, inte begränsa. Men när karaktärer ständigt måste könsbestämmas är det precis det den gör: begränsar mångfalden bland individer. Hen ger både läsare och författare nya möjligheter och ökad frihet.

Att Sverige nu får sin första barnbok som använder ordet hen istället för hon och han är en milstolpe för alla som tycker att egenskaper är viktigare än kön. Det anser jämställdhetskonsulten Kristina Henkel, journalisten Nanna Salemark och förläggaren Karin Salmson.

Kristina Henkel
Nanna Salemark
Karin Salmson januari

"Hen finns redan i realiteten och det finns ett tydligt behov av detta tredje pronomen."

Bildtext:

- Även barnböcker speglar samhällets syn på feminint respektive maskulint, hävdar skribenterna. Arkivfoto: Jurek Holzer 2009

Genuspedagogiken ökar barnens frihet (Gp)

Publicerad 27 februari 2012

Feminism och genuspedagogik handlar om att ge barn möjlighet att utvecklas i precis den riktning deras personlighet och vilja säger, utan att begränsas av könsrollernas snäva tvångströja, skriver Björn Lindgren och Thomas Martinsson (MP) i en replik om debatten om "hen".

John Järvenpää avfärdar användningen av ordet hen på GP Debatt (26/2) och påstår att samhällets könsroller "på utomordentligt klena grunder" anses vara av ondo. För oss framstår grunderna solida som betong. Vi ser flickor som inte uppmuntras att ta den plats de förtjänar, och sedan straffas socialt när de väl gör det. Vi ser pojkar som aldrig får lära sig att uttrycka sina känslor eller visa svaghet. Tjejer med passion och talang för teknik som inte vidareutvecklar sitt intresse för att omgivningen då rynkar på ögonbrynen. Killar med fallenhet för omvårdnad som aldrig kommer till sin rätt på grund av att detta inte anses passa in bilden av en riktig man.

Enligt Karolinska Institutet löper homosexuella, bisexuella och transpersoner större risk att insjukna i depression, ha missbruksproblem, självskadebeteende och att göra självmordsförsök än heterosexuella personer. Dessa problem beror till stor del på förtryckande och utestängande normer kring kön och sexualitet. Är det rimligt att dessa människor ska betala det priset för att John Järvenpää och andra bakåtsträvare vill stoppa ner samhället i en bevarande konservburk?

Ingen ska tvingas in i fack

Ordet hen är inte tänkt att ersätta hon och han, utan används helt enkelt när könet på personen är okänt, irrelevant eller när personen inte vill definiera sig som varken hon eller han. Syftet är att ingen ska tvingas in i ett fack som hen inte vill vara i.

Feminism och genuspedagogik handlar om att ge barn möjlighet att utvecklas i precis den riktning deras personlighet och vilja säger, utan att begränsas av könsrollernas snäva tvångströja. Ett jämställt samhälle är ett friare samhälle. Därför satsar Miljöpartiet de gröna i Göteborg och runt om i landet på att ge förskolepersonal utbildning i genuspedagogik. Det förundrar oss hur det kan provocera så många.

Björn Lindgren (MP) språkrör Grön Ungdom

Thomas Martinsson (MP) kommunalråd i Göteborg med ansvar för jämställdhet och hbtq

Eget språkbruk kan inte påtvingas andra (SvD)

29 januari 2012 kl 20:04

REPLIK I SPRÅK OCH KÖN

Ett språk utvecklas traditionellt genom att användandet av ord dör ut och att nya företeelser skapar behov av användning av annorlunda ord. Karin Salmson och Marie Tomicic från Olika förlag vill med stöd av Karin Milles från Södertörns högskola förklara att de inte nöjer sig med denna organiska tillväxt av språk. I inlägget [Det behövs ett nytt ord i svenskan på Brännpunkt 21/1](#) stannar de inte vid att fastställa den stora nytta deras egna utgivning gör med användande av begreppet ”hen”, ett begrepp som knappast kan sägas bära någon folkig förankring 2012. Tvärtom driver de tesen att begreppet skall börja användas av andra.

Begreppet ”/.../behövs om en författare vill att ens karaktär ska värderas utifrån sina individuella egenskaper och ge identifikationsmöjligheter till alla barn.” I denna mening fastslås alltså att jag likt min son omöjligen kan tillgodogöra mig värdet i Astrid Lindgrens berättelser om Pippi Långstrump, då denna hjältinga beskrivs just som en ”hon” och ej en ”hen”.

Med tanke på vad kvinnliga litterära hjältar i allmänhet och Pippi Långstrump i synnerhet betytt för mig som läsare vill jag med eftertryck ifrågasätta sanningshalten i Salmsons, Tomicics och Milles påstående.

Jag vill också fastslå att jag inte vänder mig mot att böcker utgivna på Olika använder sig av egenkomponerat språk, hur obegripligt det än är. Vad jag vänder mig emot är försök att fastställa ett språkbruk som skall användas inom litteraturen eller inom andra sammanhang, såsom Milles, Salmson och Tomicic gör i ett försök att få omvärlden att använda språket på ett sätt som passar deras högst personliga politiska uppfattning.

JONAS KRAGNERT BARTHOLF förälder och författare

Bilaga 2b)

Sluta ljug för barnen – skrota begreppet "hen" (GP)

Publicerad 24 februari 2012 Uppdaterad 15 november 2012

Naturvetenskapen ger starka belägg för genetiska och biologiska könsskillnader. Även om skillnaderna är små, är de tillräckliga för att man på en generell nivå kan säga att män och kvinnor är olika utrustade för olika saker. Därför är debatten om "hen" och målet att sudda ut de grundläggande skillnaderna mellan könen fel, skriver John Järvenpää. På sistone har en diskussion förts kring ordet "hen". Ordet är en "social konstruktion" skapad av ett fåtal som säger sig vara emot dylika konstruktioner. Hen ska spegla en könsneutral hållning. Det har börjat användas i olika sammanhang såsom litteratur för barn och på några få förskolor. Detta hänger samman med den politiska målsättningen, att bryta de så kallade könsstereotypa rollerna. På utomordentligt klena grunder anses dessa roller vara av ondo.

Naturvetenskapen ger starka belägg för genetiska och biologiska könsskillnader. Även om skillnaderna är små, är de tillräckliga för att man på en generell nivå kan säga att män och kvinnor är olika utrustade för olika saker. Exempelvis är kvinnor mer omvårdande och relationsinriktade än män som i sin tur är mer systematiska och målinriktade. Ur denna synvinkel är könsskillnader komplementära, de berikar livet – och skapar liv. Det vettiga vore därför, såsom det förr sett ut, att låta barnen själva välja sina lekar (och reagera om de går överstyr; även det gjordes i mycket större uträkning förr än idag). Inte att med påtvingade medel tvinga dem att ikläda sig obekväma roller. Eller att förvirra dem med ideologiskt motiverat nyspråk.

Agget tog sin början 1968

Agget mot biologiska skillnader kan spåras till det vänsterliberala idékomplex som 1968 greppade taget om Västerlandet, i synnerhet Sverige. Detta idékomplex vill ha jämlikhet på samhällets alla områden. Dess mål är att sudda ut banden till religion, etnicitet, historia, nation och kön. När alla dessa kollektiva band har skalats bort återstår en rotlös individ, en hen.

Strävan efter hen återspeglas i de nya, "moderna" barnböcker där två djur av samma kön är ledsna för att de inte kan skaffa barn. På något märkligt sätt förmår de dock överskrida biologins lagar och lyckas till slut. Att pådyvla barn den här sortens – förljugna – tankegångar kan få förödande konsekvenser. Fundamentalt för små och unga barn är att få lära sig hur världen är beskaffad, inte hur den borde vara (enligt en liten men högljudd skara genusvetare och deras anhang). Barnet måste först få en logisk förståelse av världen, en enkel och rätt så dikotom sådan. Så fungerar och utvecklas barnets hjärna.

När barnet hanterar det basala, när det vet att endast mamma och pappa, kvinna och man, kan reproducera sig, när det har lärt sig alfabetet, klockan, årstiderna, matematikens grunder etcetera, och när det fått en trygg grundidentitet tillika könsuppfattning. Då är det på sin plats att börja komplicera världen. "Egalitär pedagogik" gör alltså tvärtom och börjar med det komplicerade. Som vi sett ljuger den också för barnen. Det ger inte barnen en trygg bas.

Extrem process

Parallellt med den extrema individualiseringsprocess (henprocess) som präglat Sverige de senaste 15 åren, har självskadebeteenden bland barn och ungdomar, liksom förskrivningen av antidepressiva medel, ökat lavinartat. I flera års tid har drygt 20 procent av ungdomarna självskadat sig regelbundet. Och självmordstalen har minskat bland alla grupper förutom ungdomen. Vi lever i ett mycket mer komplext samhälle än för bara tre-fyra årtionden sedan. Då fick alla barn med sig en konkret förståelse av världen (att 1970-talets genusexperiment inte fick så förödande effekter som i dag kan förklaras just med att samhället inte var lika komplext och otydligt som i dag). Denna borgade för en stabil grundidentitet varifrån ungdomar själva började utforska världen omkring sig. Alla var individer men utifrån en trygg bas.

En rotlös jämlikhet

Ordet "hen" kan inte, såsom (vänster)liberaler tenderar att göra, betraktas blott som ett enskilt fenomen. Det måste sättas in i ett större sammanhang vilket kan betecknas som en "rotlös jämlikhet". Målet är alltså att sudda ut de grundläggande skillnaderna mellan könen. Konsekvensen av detta blir inte bara än mer av otrygghet, famlande och oro i livet. Att sudda ut de olikheter som kompletterar och berikar livet är också vägen till ett likriktat och tråkigt samhälle.

Mot denna kön- och rotlösa "jämlikhet" står en rättvis jämlikhet. En jämlikhet där personliga kvalifikationer tas tillvara och uppskattas; där typiskt kvinnliga – omvårdande – egenskaper uppvärderas och ges högre status och lön; och där den offentliga debatten utmärks av att de bästa argumenten och analyserna råder i stället för ideologi. Vilket skulle ge vår demokrati en vital lyster åter.

Sist, men inte minst, måste det bästa av den traditionella mansrollen restaureras och ges den komplementära status som varje fungerande samhälle kräver. Ergo: skrota hen!

John Järvenpää

partipolitiskt obunden skribent, arbetar med ungdomar med neuropsykiatriska funktionshinder. Aktuell med boken "För livets skull: Arkeofuturism som ny politisk riktning" där bl a könsrollerna ges en grundlig belysning.

Bilaga 3b)

Genus på minussidan. Hen ger inte språket den nyansrikedom det förtjänar.

(Sydsvenskan) 1 2012-03-07 Sida: 4 - Del: 2
Peter Landelius översättare, författare, ambassadör

I filmen "The silence of the lambs" låser mördaren in sina offer i en brunn, där de får svälta för att gå ner i vikt och bli lättare att få. Han tilltalar dem i tredje person, men han säger inte she utan it. Självt tycker jag illa om ordet "hen": det förtingligar, det är auktoritärt, det är släkt med Orwells "Newspeak".

Som översättare och författare måste man vara vaksam, vi är minst lika ansvariga för språkets kvalitet som journalister, lärare och politiker. Jag gläds åt friska uttryck, vare sig de är nya eller gamla, och jag våndas inför onödiga lånord. Jag kan inte läsa en text utan att hitta feltryck eller ifrågasätta en formulering.

Men språk är nyckfulla och låter sig sällan kuvas av radikala eller konservativa språkpoliser. Risken att "hen" skulle slå igenom bedömer jag som liten. Utifrån rådande föreställningar kan jag tänka mig två skäl för "hen". Det ena är att man vill undgå att markera kön för att på så sätt undvika könsdiskriminering. Men hur länge kan man tala om en människa ("hon" på svenska, "han" på spanska) utan närmare beskrivning? Snart nog står man inför ett namn, av vilka de flesta indikerar könstillhörighet. Och för "patriarkatet" är detta ingen strid om ord, utan om makt.

Det andra skälet skulle vara att "kön" delvis är en social konstruktion; kanske finns det lika många könsliga identiteter som det finns människor. Det är en vacker tanke, men de flesta människor uppfattar sig ändå som män och kvinnor och stöder sig på genetiska fakta.

Det skapar svårigheter för dem som hamnar någonstans mittemellan. Vilket är då bästa sättet att skapa förståelse, tolerans och livsmöjligheter för alla variationer av mänskligt liv? Jag tror att det består i kunskap om människan. Det är en fråga om vetenskap och moral.

Språkets roll i sammanhanget är oklar. Det finns språk med gott om genus, som de latinska eller den klassiska grekiskan. Tyskan är ännu mer välutrustad. Könen kan förstås -växla: för en tysk är månen Han och solen Hon, för en fransyska är det tvärtom. Ryskan har rentav femininum på verben i imperfektum och blir därmed extra uttrycksfull.

Svenskan hör på den här punkten till de fattiga språken. Det har bara rester av maskulinum och femininum, men i gengäld två andra genus: "neutrum" och "realgenus". En distinktion utan praktisk betydelse, kan man tycka, för här kunde det ju räcka med it?

Men om vi vill ge uttryck för släktets nyansrikedom borde vi söka oss flera ord hellre än försöka reducera dem av ideologiska skäl. Varför inte använda och utveckla de fyra genus som finns på svenska: "han", "hon", "hen", "het"? Så skulle det tråkiga "realgenus" kunna få konkurrens och ett fruset neutrum gå mot en spännande framtid. Fast jag anar att språket kommer att vrenskas.

© Sydsvenskan eller artikelförfattaren.

Bilaga 4b)

GENUSFRÅGOR I heltäckande hudfärgad kroppstrumpa?

(Sydsvenskan)

■ Att ordet hen praktiseras som enda tillåtna genusord på förskolor kan enbart leda till förvirring för de barn som utsätts. Att som vuxen ha inre konflikter gällande sin sexualitet är komplicerat nog, men att i förtid lägga den sortens funderingar på barn är rent förkastligt.

Vi föds som ”hanar” eller ”honor” rent biologiskt. Diskussionen har tagit banala proportioner. Problemet ligger inte i huruvida vi har kön eller inte, utan i hur olikheterna mellan könen behandlas. Om man är man eller kvinna ska givetvis inte ha betydelse i den samhälleliga strukturen. Men att helt plocka bort könet eller det faktum att vi har ett är snarare kränkande än ett framhävande av individen.

Sedan kan man undra varför det just är könstillhörigheten som ska utplånas. Borde inte alla dessa företrädare för att ordet hen ska bli allmängiltigt klä sig i heltäckande, hudfärga- de kroppstrumpor och raka av sig allt hår? Helt enkelt utplåna all ”tillhörighet” (frågan är vilken hudfärg de kroppstrumporna skulle ha ...)

Givetvis motsätter jag mig inte ordet hen i egenskap av personligt val, om man har tvivel inför sin könstillhörighet. Men att lobba för det som gängse norm är bara fånigt. Eller snarare hade det varit fånigt om det inte hade börjat få genomslag.

De som väljer ”hen” måtte ha en steril syn på könsroller! Handlar det inte i grund och botten om att ha en stark övertygelse om hur en man eller kvinna ska bete sig, och känner att man som person inte passar in? Att då säga att ”jag är varken man eller kvinna” befäster ännu mer att dessa skapade könsroller finns! Istället bör man tänka att oavsett kön kan man vara som man vill.

Att införliva begreppet hen i ett barns medvetande är att rycka undan en viktig grundsten i byggandet av barnets identitet.

Ida Isaksson, kvinna.

Källförteckning

Böcker

Aristoteles (2012). *Retoriken*. 1. utg. Ödåkra: Retorikförlaget

Björnsson, Gunnar, Kihlbom, Ulrik & Ullholm, Anders (2009). *Argumentationsanalys: färdigheter för kritiskt tänkande*. 2. [utökade] utg. Stockholm: Natur & kultur

Brügger, Niels & Vigsø, Orla (2004). *Strukturalism*. Lund: Studentlitteratur

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Edlund, Ann-Catrine, Erson, Eva & Milles, Karin (2007). *Språk och kön*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur

Kjeldsen, Jens E. (2008). *Retorik idag: introduktion till modern retorikteori*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Lindgren, Birgitta 2006. *Språkvården och könsneutral referens*. I: *Språk och kön i nutida och historiskt perspektiv: Studier presenterade vid sjätte nordiska konferensen om språk och kön*. Uppsala. S. 237–242.

Petersson, Olof (2010). *Opinionsbildning*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag

Sigrell, Anders (2001). *Att övertyga mellan raderna: en retorisk studie om underförståddheter i modern politisk argumentation*. 2., rev. utg. Åstorp: RhetorSvenska Akademiens ordlista

Sundgren, Eva (red.) (2007). *Sociolingvistik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Svenska akademiens ordlista över svenska språket. 13. uppl. (2006). Stockholm: Svenska akademien

Wolrath Söderberg, Maria (2012). *Topos som meningsskapare: retorikens topiska perspektiv på tänkande och lärande genom argumentation*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2012

Artiklar

Milles, Karin (2011). *Feminist language planning in Sweden*. I: *Current Issues in language Planning* 12:1, s. 21–33.

Pontoppidan, Christina, Gabrielsen, Jonas och Jønch-Clausen, Heidi. *Topik Et retorisk bidrag til den kritiske journalistik*. I: *Nordicom-Information* 32 (2010) 1, pp. 47-59

Wojahn, Daniel (2013) *De personliga pronomens makt. En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer*

Elektroniska källor:

www.svd.se/kultur/sprakspalt.se 2013-05-01

Tillgänglig: http://www.svd.se/kultur/sprakspalt/hen-upplevs-inte-som-neutralt-an_6825135.svd

www.en.wikipedia.org 2013-04-26

Tillgänglig: http://en.wikipedia.org/wiki/Organic_growth

<http://www.språkrådet.se/16336> 2013-05-22

Tillgänglig: <http://www.språkrådet.se/16366>

Bilagor

- Bilaga 1a) ”Det behövs ett nytt ord i svenska språket” Karin Milles, Karin Salmson och Marie Tomicic, införd i Svenska Dagbladet den 2012.01.20

Tillgänglig 2013.04.18: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/det-behovs-ett-nytt-ord-i-svenska-spraket_6784859.svd

- Bilaga 2a) ”Äntligen dags för hen” Kristina Henkel, Nanna Salemark, Karin Salmson, införd i Sydsvenskan den 2012.01.26

Tillgänglig 2013.04.18: <http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuella-fragor/antligen-dags-for-hen/>

- Bilaga 3a) ”Genuspedagogiken ökar barnens frihet” Björn Lindgren och Thomas Martinsson, införd i Göteborgsposten den 2012.02.27

Tillgänglig 2013.04.18: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.872883-genuspedagogiken-okar-barnens-frihet>

- Bilaga 1b) ”Eget språkbruk kan inte påtvingas andra” Jonas Kragner Bartholf, införd i Svenska Dagbladet den 2012.01.29.

Tillgänglig 2013.04.18 http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/eget-sprakbruk-kan-inte-patvingas-andra_6806723.svd

- Bilaga 2b) ”Sluta ljug för barnen - skrota begreppet ‘hen’” John Järvenpää, införd i Göteborgsposten den 2012.02.24

Tillgänglig 2013.04.18 <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.870212-sluta-ljug-for-barnen-skrota-begreppet-hen->

- Bilaga 3b) ”Genus på minussidan. Hen ger inte språket den nyansrikedom det förtjänar”
Peter Landelius, införd i Sydsvenskan den 2012.03.07
Tillgänglig 2013.04.18 via retriever.se med bibliotekskort. Artikeln finns som bilaga, samt i min ägo.
- Bilaga 4b) ”I heltäckande hudfärgad kroppsstrumpa?” Ida Isaksson, införd i Sydsvenskan den 2012.12.05
Tillgänglig 2013.05.09: http://cdn.sds.se/pdf/20121205/b/sds_121205_e1_b_10469.pdf
sida B10